

riigihalduse ministri (Kuupäev digiallkirjas) käskkirjaga nr <DataType\_25689813\_3\_1 /> „Hiiumaa konkurentsivõime tugevdamise tegevuskava kinnitamine“ LISA

## HIIU MAAKONNA TEGEVUSKAVA

/Hiiumaa maakond/

### TEGEVUSTE<sup>1</sup> PRIORITEETSUS TULENEVALT MAAKONNA ARENGUKAVAST

(põhjendada, miks on maakonna jaoks üks tegevus prioriteetsem kui teine)

Hiiumaa on väheneva elanikkonnaga maakond. Hiiumaa 2020+ seab eesmärgiks peatada elanikkonna kiire vähenemise protsess prognoosides, et aastal 2020 elab saarel vähemalt 7500 inimest ning aastal 2030 hakkab elanikkond vähehaaval taas kasvama. Lisaks negatiivsele iibele toimub ulatuslik saarelt väljaränne, mis omakorda on tingitud **vabade töökohtade** vähesusest ja valikust.

Hiiumaa konkurentsivõime tugevdamise investeeringute tegevuskava (lühend: PKT) on koostatud lähtudes Hiiumaa arengustrateegias 2020+ (edaspidi: Hiiumaa 2020+) tehtud valikutest. Hiiumaa arengustrateegia 2020+ koostamisel on lähtutud Hiiumaa huvigruppide ettepanekutest ja saare kui terviku sotsiaalmajandusliku analüüsi tulemustest.

Hiiumaa arengustrateegia 2020+ lisana on koostatud **majanduse, ettevõtluse ja liikuvuse analüüs** (edaspidi: analüüs), millele tuginedes on Arengukogu teinud lõpliku otsuse, **millisesse valdkonda** panustamine võimaldab luua kõige rohkem töökohti, et tagada saare jätkusuutlik areng. Lisandunud töökohtade arv on PKT meetme põhieesmärk.

Teadmiseks, et Hiiumaa arengustrateegiale 2020+ on koostatud ka tegevuskava, mis hõlmab kõiki neid Hiiumaa omavalitsuste arengukavades kirjeldatud projekte, mis Arengukogu seisukohalt on ülesaarelise mõjuga ja/või olulise mõjuga. Seega on Hiiumaa kogukond eesotsas Arengukoguga väga põhjalikult ja praktiliselt kaalunud

<sup>1</sup> Toetust taotletakse järgmistele tegevustele:

- 1) sihtkoha eripära rõhutavate terviklike turismitoodete ja -atraktsioonide arendamine ning sihtkoha kui võrgustiku arendamine;
- 2) ettevõtluse seisukohast olulise avaliku tugitaristu kaasajastamine ja selle loomine olemasolevate või uute tööstus- ja ettevõtlusalade juurde;
- 3) inkubatsiooni- ja tootearendusvõimaluste väljaarendamine;
- 4) linnakeskuse avaliku ruumi, sealhulgas linnasüdamed ja väljakud, kaasajastamine ettevõtlusele atraktiivsemaks muutmiseks;
- 5) keskuste ja tagamaa vaheliste ühenduste, sealhulgas ühistransport ning jalg- ja jalgrattatee, arendamine.

projektipõhiselt arenguvajadusi ja reaalseid võimalusi.

Analüüsi põhjal koostatud PKT hõlmab niisuguseid Hiiumaa 2020+ (Hiiumaa Omavalitsuste Liit, 2013) määratletud valdkondi ja prioriteetseid tegevusi, mis on kooskõlas külastuskeskkonna, ettevõtluskeskkonna, linnakeskkonna ja liikuvuse arendamisega.

PKT koostamise riiklikeks lähtedokumentideks on:

- Eesti regionaalarengu strateegia 2020;
- valdkondlikud riiklikud arengudokumendid: Ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020, Transpordi arengukava 2014-2020, Turismi arengukava 2014-2020 jt.

Eesti regionaalarengu strateegiat (lk 25) seab riigi regionaalpoliitika elluviimisel üheks eesmärgiks piirkonnaspetsiifiliste ressursside parema ärakasutamise. Eesmärgi saavutamiseks on vajalik eri piirkondade tugevam spetsialiseerumine nii piirkonnaspetsiifiliste eeldustega seotud kompetentsi- ja ettevõtluse kasvuvaldkondadele kui ka kultuuri-, vaba aja ja turismiteenustele. Eesmärgi kitsam siht on eri piirkondade „omanäolisuse“ selgem väljakujunemine ja selle laiem kinnistumine nii eestimaalaste teadvuses kui ka väljaspool Eestit.

Piirkondade tark spetsialiseerumine T&A, ettevõtete ja kohaliku avaliku sektori koostöös ergutab kõigi toimepiirkondade kõrgema lisandväärtusega majandustegevust ja töökohtade teket, fookuseerides tegevusi suurima piirkondliku kasvupotentsiaaliga valdkondade eelisarendamisele.

Kogu Lääne-Eestil oleks võimalik spetsialiseeruda eelisarendatavalt kalandusele, mereressursside väärindamisele, loodus- ja spaa- turismile, loomakasvatusele ja põllumajandusele. **Hiiu maakond aga ökoturismile, mille kogukond on valinud üheks oluliseks strateegiliseks suunaks** (vt. Hiiumaa 2020+ lk 42: „ökoturismi arendamine ja loodushariduslike tegevuste laiendamine“).

**Liikuvuse analüüsis** käsitleti ühendust mandriga ja Saaremaaga, maakonnasisest ühistransporti ja kergliiklusteede olukorda. Hiiu maakonna maakonnaplaneeringu lähteseisukohad rõhutavad vajadust modelleerida Hiiumaa siseseid ja väliseid reisijatevooge, et leida parimad reisijate vajadusi rahuldavad lahendused ühistranspordi korraldamiseks (Artes Terrae OÜ, 2014, lk 7). Tänapäevaks on tellitud ja saadud OÜ Startumilt juhend/mudel maakonna ühistranspordi korraldamiseks, et olemasolevaid ressursse otstarbekamalt kasutada hajaasustatud saarel. Kergliiklusteedega on maakond hästi varustatud ja arendamist vajaksid veel Käina - Suuremõisa lõik ja Kärkla – Paluküla - Palade. (Hiiumaa

Omavalitsuste Liit, 2014). Need lõigud aga ei paranda olulisel määral keskuste ja tagamaa vahelist ühendust ning seega nende puudumine ei ole kõige olulisemaks takistuseks piirkonna konkurentsivõime säilitamisel.

Linnakeskuse avaliku ruumi kaasajastamiseks on analüüsitud maakonna ainsat linna, Kärdlat. Kärdlas, kui saare tõmbekeskusel, puudub kaasaegselt funktsioneeriv linnasüda, mis toetaks ettevõtlust ja meelitaks elanikke ning külastajaid selles aega veetma. Keskväljaku kesket rolli, lisanduvat väljaku mittefunktsionaalsele ruumilahendusele, nõrgestasid Hiiu Selveri ja Tormi Konsumi valmimine 2008. aastal. Vastvalminud Kärdla sadama piirkonda on kavandatud Hiiumaa turunduskeskus, millega luuakse uus ja arenev linnakeskus. Viimane vähendab omakorda Keskväljaku rolli linnasüdamena ja toetab olemasoleva linnakeskuse jätkuvat marginaliseerumist. 2015. Aastal viidi läbi arhitektuurikonkurss Kärdla Keskväljaku väljaarendamiseks lahenduse leidmiseks viisil, mis tagab väljaku toimimise linnasüdamena ning atraktiivsuse linnaelanike ja puhkajate jaoks. Kärdla Keskväljaku rekonstrueerimine hõlmab endas väljaku ruumikasutuse täielikku ümberehitust, mis on ülimahukas projekt. Sellest ettevõtmisest on täna aga huvitatud vaid Hiiu vald.

Seega on valida kahe valdkonna: ettevõtlus- ja külastuskeskkonna arendamise vahel. Sealjuures toetab külastuskeskkonna arendamine ettevõtluskeskkonna arengut teenuste pakkumise, kvaliteedi ja kättesaadavuse seisukohalt. Ettevõtluskeskkonna projektid toetavad ennekõike eelduste loomist väiketootmise arenguks.

#### Valdkondade (külastuskeskkonna ja ettevõtluskeskkonna ) plussid ja miinused

Külastuskeskkond	Ettevõtluskeskkond
+ Plussid	+ Plussid
1. Tahe ja valmisolek investeringuteks	1. Toimiv põhitaristu
2. Kliendid on saarel	2. Väljakujunenud tootmisalad
3. Klientide arv on kasvava trendiga ( <u>lisa 2</u> )	3. Tööstusliku tootmise traditsioon ja plastitööstus
4. Eristus elu-, loodus- ja kultuurikeskkond	
5. Esmane vajalik turismitaristu (teed, infokeskus, majutus, toitlustus,	

	<p>muuseumid, üritused, viidad jne)</p> <p>6. Esmastele turunõudmistele vastava tööjõu pakkumine</p> <p>7. Kavandatavad projektid on hästi ettevalmistatud ja on PKT eesmärkide tähenduses piisava tulemuslikkusega (lisandunud töökohtade arv, <u>lisa 1</u>)</p>	
	<p>- Miinused</p>	<p>- Miinused</p>
	<p>1. Nõudluse tugev hooajalisus</p> <p>2. Ebapiisav nõudlus üldist huvi pakkuvate teenuste väljaarendamiseks erasektori poolt</p> <p>3. Napib turismiattraktsioone</p>	<p>1. Oskustööjõu pakkumine puudub (tööjõud on juba hõivatud plastitööstuses)</p> <p>2. Potentsiaalsed kliendid on Mandri-Eestis või Põhjamaades</p> <p>3. Napib piisavate oskuste ja teadmistega ettevõtjaid</p> <p>4. Puudub tänapäevastele tingimustele vastav tootmispindade renditurg</p> <p>5. Lahendamata maa küsimused</p> <p>6. Kavandatavad projektid ei ole küpsed ja PKT eesmärkide tähenduses piisava tulemuslikkusega (lisandunud töökohtade arv, lisa 1)</p>
<p><b>Hiiumaa teenuste turuomapäraks on nõudluse hooajalisus.</b> Nõudlus (klientide arv) muutub kuude, nädalapäevade ja</p>		

sündmuste/pühade lõikes, piirates teenuse kättesaadavust ja muutes teenuse osutamise ebaefektiivseks. Hooajavälise nõudluse kasv toetaks lisandväärtuse ja töökohtade kvaliteedi kasvu teenindussektoris.

Seega, Hiiu maakonna majanduse arengu suuremaks kitsaskohaks on **nõudluse hooajalisus tuues endaga kaasa vabade töökohtade puuduse ja elanikkonna vähenemise**. Elanike arvu kasvu toetavad vajadustele vastav taristu, kvaliteetne elukeskkond ning suurenenud hõive, seda ennekõike tootmise ja teenuste pakkumise laienemise tulemusena. Turismimajanduse hooajalisusest väljatoomiseks on vajadus luua aastaringselt töötavaid atraksioone, millesse täna aga erainvestorid suhtuvad ettevaatlikult ning ootavad suuremat koostööd avaliku sektoriga. Siinjuures on Hiiu maakonna arenguvõimaluseks ka sellised globaalsed trendid nagu nõudluse suurenemine hõbe- ja heaolumajanduse teenuste järele, inimeste suurem terviseteadlikkus, samuti kasvav nõudlus toidu ja taastuvate energia allikate järele, keskkonnatehnoloogiate areng (Arengufond 2012, 3, 4).

Ettevõtluskeskkonna vaieldamatuks plussiks on Hiiumaa plastisektori kui majanduse alustala olemasolu. Kuid see sektor on hõivanud ka kogu potentsiaalse töötajaskonna saarelt, kel on tahe ja valmisolek tööstuses oma tööjõudu müüa. Ettevõtted omavahel konkureerivad oskustööjõu peale. Hinnanguliselt annavad Hiiumaa tööstusettevõtted tööd kokku otseselt ja kaudselt enam kui 1000 inimesele. Plastitooteid ja elektriseadmeid tootvate ettevõtete positsiooni Hiiumaa majanduses on raske alahinnata: 450 töökohta ja viiendik kogu saare majanduse lisandväärtusest. Niisuguse panuse annavad üheksa ettevõtet. Uute algatuste ellukutsumiseks napib maakonnas ka piisavate oskuste ja teadmistega ettevõtjaid. Valdade üldplaneeringutega määratud tootmisalad on pindalalt suhtelistelt väikesed. Ulatuslike tootmisalade määramiseks maakonnaplaneeringu tasandil puudub otsene vajadus. **Oluline on pigem olemasolevate tootmisalade laiendamise võimaluste säilitamine ning nende baasil klastrite moodustamine. Nüüd on järel: Nurst, Tukat, Dale, Pharma, Plastiktoos, Dagoplast, Bplast (me oleme kaotanud: Safety, Estpak Plastik, Hiiulink), järel on u 400 töökohta ja vastavalt väheneb kaudsete töökohtade arv.** 2015. aasta oktoobris ostis Norra kontsern BioBag ära Dagoplasti. BioBag plaanib Norrast Hiiumaale tuua töötava (turgu omava) bioplasti tehase, ühtlasi omades vastavat kogemust ja finantsvõimekust. See on ainus teadaolev suurem uus investeering Hiiu maakonda Käina valda.

Hiiumaa tootmisalad on koondunud sadamate või keskuste lähedusse. Suurem tootmisalade kontsentratsioon paikneb Kärdla linna ja Käina lähialal. Sellel annab omakorda tõeke elektrivõrgu arendamine ning elektrivarustuskindluse parendamine Hiiu maakonnas. Tootmisalade asukoha valikul eelistatakse varem tootmis- või ettevõtlusaladena kasutuses olnud alasid. Nt. BioBagi põhitootmine asub Käina tööstusalal ja võimalikud laiendused soovitakse asjaolude sobimisel samuti sinna.

Teadmine, et ettevõtluskeskkonna arengut üks peamisi takistavaks teguriks on tänapäevastele tingimustele vastava tööstuskinnisvara rendipakkumiste puudumine, on suhteliselt uus. [www.kv.ee](http://www.kv.ee) loetleb käesoleva seisuga (24.07.2015) parkümmend erinevat äripindade müügi- ja rendipakkumist, sealhulgas pakutakse müügipindu Selveris (5 eur/m<sup>2</sup>) ning kontoripindu. Erinevalt küllastajatele orienteeritud teenuste pakkumisest, ei asu tootmisettevõtete kliendid Hiiumaal. Neid tuleb otsida Eestist või Skandinaaviast. Samuti on tootmisettevõtete kasvuperiood pikem, vajalike oskuste ja eelduste kujunemine nõuab aega ning taristut, mis seda toetab.

Viimane aastakümme on toonud kaks positiivset näidet, kus avaliku sektori toel väljaehitatud tootmispind on toonud kaasa ettevõtte sünni: Sõru Merekeskus ja Vaemla Tootearenduskeskus.

Elektrienergiavarustus Hiiumaale tagatakse praegu kaabliühenduse kaudu Saaremaaga. Hiiumaal puudub elektrienergia tootmine tööstuslikus mastaabis. Kaheksa aastaga (2005-2013) on elektrienergia tarbimine suurenenud 21%. Üle 3 MW liitumist pole võimalik teha, sest saarel kokku rohkem vaba võimsust pole. Kõige suurem ja tunnetatavam võimsuste puudujääk on Kärdlas ja Käinas. Keskpinge liinid asuvad mõnedest potentsiaalsetest arendustest liiga kaugel, mis teeb liitumise ettevõtjatele väga kulukaks. Kui Kärdlasse soovitaks teha üle 1 MW liitumist, tuleks liini hakata vedama Emmastest. Käinasse ja Kärdlasse oleks vaja vähemalt 110 kV liini. Ebapiisava elektrivõimsuse tõttu on lähiaastail jäänud ära paar suuremat arendust: Norra ettevõtte Aquavit tootmisüksuse rajamine ning Dagöplasti laiendus.

Ringtoite puudumine muudab ebakindlaks võimalike suurte arenduste läbiviimise. Näiteks kaaluti ka Haapsallu kavandatava suure andmekeskuse puhul Hiiumaad, sest Kärdlas asub rahvusvaheline interneti sõlmpunkt, mida läbib merealune andmesidekaabel, kuid arenduseks vajalikku elektrivarustust polnud võimalik tagada. Pikas perspektiivis, aastani 2030, olenevalt koormuste kasvu stsenaariumist, on elektrivõrgu arenguks Hiiumaal Elering AS visiooni kohaselt kolm erinevat varianti. Täna aga pidurdab elektrivarustuse olukord tööstuse hüppelist arengut Hiiumaal.

Hiiu maakonna arengut järgmisel kümnendil peavad vedama tark spetsialiseerumine, **ökoturism, kalandus, mereressursside kasutamine, tooraine väärindamine, loodus- ja terviseturism**, loomakasvatus, mahepõllumajandus, rohe- ja biomajandus (Hiiumaa Omavalitsuste Liit 2013, 23).

Tulenevalt Hiiumaa ettevõtluskeskkonna, külustuskeskkonna, liikuvuse ja linnaruumi analüüsist on otstarbekas suunata (PKT) ressursid eelkõige **külustuskeskkonna olulisele parandamisele** ning sellega seotud töökohtade loomisse (lisa 1) ja **nõudluse hooajalisuse leevendamisse**, et piirkonna konkurentsivõime märgatavalt tugevneks

tuues esile Hiiumaa eripära. Eelnevalt arvestades on investeeringud ettevõtluskeskkonna arengusse etteantud ajaperioodi vältel madalama tootlusega ja ei anna loodetud tulemusi.

Külastusobjektide loomine on oluline ettevõtluskeskkonna arendamise osa. Külastusobjektide rajamise juures on arvestanud otseste töökohtade loomisvõimalustega ning sama oluliseks peetakse kaudset mõju ettevõtluskeskkonnale. Külastusobjektide arendamine piirkondades, kus turism on otseselt või kaudselt oluliseks elatusallikaks ja elustiiliks, annab tõuke ka muu ettevõtluse arendamiseks, sest suurendab kohalikku nõudlust.

### **Hiiumaakonna kombineeritud arengutee**

Arengustrateegias Hiiumaa 2020+ otsustati visiooni ja stsenaariumite põhjal koostada Hiiumaa kombineeritud arengutee, nn ideaalstsenaarium, mis ühendaks parimal moel Hiiumaa soovitud tulevikupildi, saare arengueeldused ja väliskeskonnast tulenevad võimalused; määrati kesksed väärtused, eesmärgid ja läbimurdesuunad. Strateegia elluviimiseks on vaja hiidlaste koostöömeelt ja saare erinevate piirkondade vajaduste arvestamist, mis ühendavad eri valdkondade arenguid.

Seega ei saa kindlalt väita, et üks valdkond Hiiumaa arengus on väga palju teistest valdkondadest olulisem. Saar on väike ning arengueeldused ja vajadused on saare eri piirkondades erinevad. Strateegiat tehes jõuti järeldusele, et majanduskeskkonna võimestamise eeldus on elanike kõrge majanduslik aktiivsus. Majanduse konkurentsivõime parandamine on hädavajalik elu edendamiseks ja alaliste elanike arvu säilitamiseks saarel, See tähendab töökohtade arvu suurendamist ja tegevusalade mitmekesistamist, nutikaid ja tasuvamaid töökohti, keskkonnasõbralike tehnoloogiate ja taastuvenergia suuremat kasutamist, kohalikel ressurssidel, traditsioonidel ja loovusel põhineva väiketootmise arendamist, klasterite algatamist ja rakendamist ning ettevõtluseks vajalike tugistruktuuride arendamist.

Puhkemajanduse arendamisse on viimase viie aasta jooksul varasemast oluliselt rohkem investeeritud (Kärdla sadama taastamine ja teiste väikesadamate arendamine; Mainegrupi majutus- ja toitlustusteenuste arendamine jpm), siis veelgi enam on vaja laiendada turismi- ja puhkemajanduse teenuseid ning Hiiumaad aktiivselt rahvusvaheliselt turundada atraktiivse külastuskohana, kus on pakkuda mitmekesiseid looduslähedasi teenuseid läbi aasta. Tuleb ületada kitsaskoht suurte ürituste korraldamisvõimaluste puudumiseks Hiiumaal väljaspool hooaega.

### **PKT projektide pingerea koostamisel arvestati:**

valmisolekut projektide elluviimiseks:

- projekti ettevalmistuse tase;
  - tehtava investeeringu efektiivsus;
- ressursside olemasolu:
- vajaliku kvalifikatsiooniga tööjõu olemasolu;
  - omavalitsuse valmisolek projekti kaasfinantseerida;
  - ettevõtjate toetus projektile ja valmisolek investeeringuteks;
  - elluviimiseks ja rakendamiseks vajalike kompetentside olemasolu.
- mõju maakonna arengule:
- mõju Hiiumaa atraktiivsusele;
  - mõju majanduskeskkonnale ja hooajalisuse vähendamisele;
  - mõju Lääne – Eesti majandusele tervikuna.
- töökohtade loomisele
- loodavate töökohtade arv ja kvaliteet;
  - kaasnevate töökohtade arv teistes ettevõtetes.

Hindamisprotsessi tulemusena määrati projektide prioriteetsus. Edetabeli eesotsas on külastuskeskkonna arengule suunatud projektid. Külastusobjektide eelistamise tingisid olulised asjaolud, et uute külastusobjektide kliendid on juba saarel ja külastajate arv on kasvava trendiga (vt Lisa 2); turismiteenindus on viimastel aastatel jõudsalt arenenud (oma osa on olnud MAK 2007 – 2013 toetustel); loodavate töökohtade ja kaudselt tekkivate töökohtade arv on suurim; ettevõtjate huvi ja valmisolek kaasnevateks investeeringuteks on suurim.

Järgmiseks prioriteetseks valdkonnaks on ettevõtluskeskkonna arendamine sh tööstusalade arendamine ja inkubaatorite rajamine, millele järgneb linnakeskkonna arendamine. Kõige madalama prioriteetsusega on kergliiklusteede väljaehitamine liikuvuse parandamiseks, kuna selle tulemusena ei parane oluliselt keskuse kättesaadavus tagamaalt.

Turismimajanduse hooajalisust aitab leevendada aktiiv-, teadmus-, tervise- ja loometurismiobjektide rajamine. See on



teiste Lääne-Eesti maakondade kogemus ja Hiiumaa külastajatel on ootus terviklike vabaaja- ja terviseteenuste pakkumise järele. Seega on otstarbekas meetmest „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“ taotleda toetust järgmiste oluliste objektide rajamisse:

1. Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskus (*varem oli nimetus Loodusmatka keskus ja külgnevalt täna toimiva kaasaegse spordikeskusega* .
2. Eesti toidu avastuskeskuse rajamine turismiatraktsioonina Kärkla sadamaalale rajatava tervise- ja loomekeskuse juurde. Tervise- ja loomekeskus koos hotelliga rajatakse ärisektori poolt.
3. Suuremõisa lossikompleksi endise juustukoja rekonstrueerimine külastuskeskuseks.
4. Käina tööstusala ja inkubaator

Investeeringud teadmus-, aktiiv- ja terviseturismi teenustesse on kavandatud viisil, mis aitavad kaasa Hiiumaa tasakaalustatud arengule, tagades saare eripärase külastuskeskkonna atraktiivsuse suurenemise ja pakutavate teenuste kasvu võrgustunud Põhja- ja Lõuna-Hiiumaal.

Investeeringute tulemusena terviklike turismitoodete arendamisse suurendab tervikuna Hiiumaa atraktiivsust, sealjuures suureneb Kärkla atraktiivsus jahituristide (mereturistide) sihtkohana. Investeeringud loovad 25-35 töökohta, millele lisanduvad 50 -80 töökohta teenindussfääris ning mõjutab hinnanguliselt ligi 60 väikeettevõtte äritegevust muus valdkonnas.

On ootuspärane, et investeeringute tulemusena suureneb oluliselt Hiiumaa külastajate arv, pikeneb hooaeg ning koos sellega kasvab töökohtade arv teenindussektoris ja paraneb teenindussektori töökohtade kvaliteet.

Erinevalt puhkemajanduse-, linnakeskkonna ja liikuvuse arengule suunatud projektidest on tänane valmisolek ettevõtluskeskkonna arengule suunatud projektide elluviimiseks on madalam. Valmisolek ettevõtlusala lõpuni väljaarendamiseks ja inkubaatori rajamiseks on Käina vallal. Põhjusteks, miks täna ei ole valmisolekut projektide elluviimiseks on vähene huvi, ebapiisavad kogemused ettevõtete inkubatsiooni toetamisel, sobiva tööjõu nappus, ebakindlus nõudluse ja investeeringute mõju suhtes ja projektide ebapiisav ettevalmistuse tase.

ARENDAV OBJEKT / TEGEVUSTE KOMPLEKS (edaspidi arendatav objekt)	TOETATAVAD TEGEVUSED (tabelisse märkida ainult number: 1 – turism, 2 – tööstusalad, 3 – inkubaatorid ja tootearendused; 4 – linnakeskuse avalik ruum; 5 – ühendused)	ORIENTEERUV MAKSUMUS (kogumaksumus ning toetuse vajaduse maht)	TEGEVUSTE VÄLJUNDINDIKAATORID		
			Turismi, ettevõtluskeskkonna (tööstusalad, inkubaatorid ja tootearendused) ja linnaruumi projektide puhul		Ühendusvõimaluste arenduste puhul
			Arenduse tulemusel loodud töökohtade arv (sh lisandväärtusega töökohtade arv)	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv <sup>2</sup>	Lahendatud toimepiirkondade ühendusvõimaluste kitsaskohtade arv
<b>Eesti toidu avastuskeskuse rajamine</b> turismiatraktsioonina Kärddla sadamaalale rajatava tervise- ja loomakeskuse juurde  <a href="https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4050/1201/6012/Tegevuskava.pdf#">https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4050/1201/6012/Tegevuskava.pdf#</a>	1	3,0/2,0 milj EUR	15  (50+töökohta tekib kogu tervise- ja loomakeskuse rajamisel)	30	
<b>Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskus</b>  <a href="http://www.kaina.hiiumaa.ee/index.php?id=3">AK lk 6 http://www.kaina.hiiumaa.ee/index.php?id=3</a>	1	1,9/1,4 milj EUR	7  5-10 otset töökohta ja 20 kaudset töökohta.	15	

<sup>2</sup> Mitterahalist abi (otsetõlge inglise keelest: *non-financial aid*) saavate ettevõtete all on mõeldud toetusest nii otseseid kui ka kaudseid kasusaajaid. Tegemist on indikaatoriga, mille väärtus esitatakse Euroopa Komisjonile rakenduskava mitme meetme pealt ühiselt ja seetõttu on oluline ühine Euroopa Komisjoni poolt aktsepteeritud nimetus.

Indikaatori „mitterahalist abi saavate ettevõtteid“ andmeid kogutakse kahesuguste ettevõtete kohta:

1) mitterahalist abi saavateks ettevõteteks loetakse need ettevõtteid, kes juba tegutsesid ettevõtlus- ja tööstusalal, turismipiirkonnas või linnakeskuse avalikus ruumis ning saavad kasu toetusega paranenud tingimustest (kasu saavad ettevõtteid). Andmeid kogutakse projekti aruannetest, lõpparuannetest ning järelaruannetest (1–3 aastat pärast projekti lõppemist);

2) mitterahalist abi saavateks ettevõteteks loetakse ka need ettevõtteid, kel on potentsiaalne huvi pärast toetuse abil tingimuste paranemist asuda ettevõtlus- ja tööstusalale, turismipiirkonda või linnakeskuse avalikku ruumi (potentsiaalselt kasu saavad ettevõtteid).

<b>Suuremõisa lossikompleksi juustukoja rekonstrueerimine külustuskeskuseks</b> <a href="https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4281/2201/3051/P%C3%BChalepa%20valla%20arengukava%20aastateks%202011-2020.pdf#">https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4281/2201/3051/P%C3%BChalepa%20valla%20arengukava%20aastateks%202011-2020.pdf#</a>	1	0,95/0,8 milj EUR	9 Lisaks 10 kaudset töökohta ja aitab säilitada töökohad senise turismisektori 98 inimesele	10	
<b>Käina tööstusala ja inkubaator</b> AK lk 3 <a href="http://www.kaina.hiiumaa.ee/index.php?id=3">http://www.kaina.hiiumaa.ee/index.php?id=3</a>	2 ja 3	1,3/1,0 milj EUR	25	9	

/lisada read vastavalt vajadusele/

## INFORMATSIOON ARENDATAVA OBJEKTI KOHTA

<b>ARENDATAV OBJEKT<sup>3</sup></b>	
Eesti toidu avastuskeskuse rajamine turismiatraktsioonina Kärddla rannaalale rajatava tervise- ja loomekeskuse juurde	
<b>ARENDATAVA OBJEKTI KIRJELDUS</b>	
<b>Arendatava objekti planeeritavad kulud</b>	<p>Kärddla tervise- ja loomekeskuse juurde rajatav <u>Eesti toidu avastuskeskus</u> on 1000 m<sup>2</sup> pinnaga külustuskeskus, mille ehituseks on vajalik järgmiste tegevuste teostamine:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>- külustuskeskuse projekteerimine;</li><li>- kommunikatsioonide ja ehitiste rajamine (ekspositsiooniruum, ökolabor, teematoad, teadusteater);</li><li>- sisseseade ja ekspositsiooni elementide hankimine; püsiekspositsioonide teemad (Eesti toidukultuur; Hiiumaa toidu (s.h. talukultuur) ja toiduainete tööstuse ajalugu ja tänane päev; toiduring keskkonnas; toidulood ja legendid; kohustuslik maitsta; „tark“ toit)</li><li>- turunduskontseptsiooni ja sümboolika loomine.</li></ul>
<b>Arendatava objekti sotsiaal-majandusliku mõju ulatus</b>	<p><u>Milles seisneb piirkonnaspetsiifiline turismimagnet? Üks trendikam ja kasvav põhjus, miks Hiiumaad külastatakse on puhas keskkond, kus saab nautida puhast ja mahetoitu ja kus kohtab väärt toidukultuuri</u></p> <p>Hiiumaa kui „roheline saare“ konkurentsieelisteks Eestis nii sise- kui ka väliturismi sihtkohana on selge kuvand puhtast elukeskkonnast, mis annab märkimisväärse positsiooni ka toidutooraine usaldusvärsusele, koos jätkuva põllumajandustalude arengu ja populaarse loodussaaduste kogumise paigana. Kontseptsiooni toetab rikkalik kultuuripärand, eristuv elulaad, kohalik toidukultuur ja huvitavad sündmused. Rahvastiku vananedes hinnatakse üha enam tervist edendavaid puhkevõimalusi, mille pakkumiseks on Hiiumaal keskkond eriti soodne, köites turiste oma aeglase elutempo, loodusläheduse ja keskkonnasõbralikkusega. Hiiumaa on hinnatud sihtkoht pereturistide seas.</p> <p>Kärddla linn on ka mineraalainete poolest rikka arteesia vee piirkond, mida on täna tootearenduse seisukohalt väga vähe kasutatud. Märkimisväärne on ka asjaolu, et 2015 aastal hindas EASi turismiarenduskeskus <u>Eesti parimaks toiduturismi</u> sihtkohaks Hiiumaa. Kohalikku toitu pakkuvate ettevõtete võrgustik sai EDEN-i programmis esimese koha, mis kinnitab, et toiduteemaga kui turismiatraktsiooniga tasub maakonnas jõulisemalt edasi tegeleda.</p>

<sup>3</sup> Iga arendatava objekti kohta täidetakse eraldi tabel

Hiiu valla poolt teostatavaid arendustegevusi täiendab erasektor, pakkudes tulevase toidu avastuskeskuse läheduses, Kärddla sadama piirkonnas täiendavaid (turismi) teenuseid – tervise- ja loomekeskuse teenused, sadamateenused, toitlustamine, majutus – mis toetavad külastuskogemuse mitmekesistamist, pakutava teenuse terviklikkust ja keskuse turundamist. Linn on kompaktsuses võimaldab kliendil lihtsasti leida ja tarbida kõiki toetavaid teenuseid.

Külastusobjekti rajamise juures on arvestanud otseste töökohtade loomisega ning ka kaudset mõju ettevõtluskeskkonnale, eriti teistele väikeettevõtetele, mis pakuvad turismiteenuseid. Külastusobjektide arendamine piirkondades, kus turism on otseselt või kaudselt elatusallikaks, annab tõuke ka muu ettevõtluse arendamiseks.

Eesti toidu avastuskeskus on olemuselt kogupere külastuskeskus. Selline teemapark näeb ette mitmekülgset koostööd teiste Hiiumaa toidukultuuri tutvustajatega, põllumajandus- ja toiduaineid tootvate ettevõtetega. Plaanitakse temaatilisi turismimarsruute, ühist tootearendust ning turustusvõrgu arendust.

Kavandatava keskuse kontseptsiooniga haakuvad kõige otsesemalt toidu mitmesugustes õpetlikes formaatides tutvustamisega tegelevad asutused muuseumidest ja rahvaülikoolidest koolitusfirmade ja turismiettevõteteni. Sellest antakse üldistav ülevaade projekti turu-uuringus alarühmade (tüüpide) kaupa, eraldi leiab käsitlemist ka kohaliku toidu tutvustamine Hiiumaal.

**Hiiumaal** pakuvad Eesti toitu tutvustavaid teenuseid seni üksikud asutused ja ettevõtted.

- Soera Talumuuseumis ja Vetsi Talli Leivatoas <http://www.vetsitall.ee/paketid.php> korraldatakse leivaküpsetamise töötuba.
- Hiiu Õlle Kojas saab gruppidele tellida paketi Hiiu Õlle lugu, mis asutuse [veebilehe](#) väitel kätkeb endas „meie maja õlut, Hiiumaale omaseid snäkke ja ülevaadet õlle tegemisest, kommetest ja traditsioonidest ühes muheda Hiiu huumoriga“.
- Kalana Puhkeküla pakub koostöös Ristna Looduskeskusega mitmeid loodushariduslikke programme <http://www.kalana.ee/loodusmatkad/>, sealhulgas toiduteemalisi metsaretki: „Maitset metsast“, „Puude kasutamine toidu ja ravimina“, „Metsast lauale ja patta“.

Lisaks leidub Hiiumaal üha enam söögikohti, mille menüü põhineb kohalikul toidul: Vetsi Tall, Soera Talumuuseumi Söögimaja, Pihla Turismitalu, Grillhouse Lest ja Lammas, Resto kuur, Ungru resto. Mõned puhkemajad pakuvad külastajatele võimalust osaleda kalaretkel ja hiljem püütud kala suitsutamisel või grillimisel.

Turu-uuringu 8.ptk annab ideid, kuidas keskust arendada ja sobitada külastustekondadesse. Hiiumaal seni sisuliselt puudub kohaliku toidu ja toidukultuuri sihipärane, süsteemne tutvustamine turistidele. Vastavad tegevused on pigem juhuslikku laadi ja

koordineerimata. Uus temaatiline keskus aitaks koostöö kaudu seda olukorda kindlasti parandada.

Külastusobjekt omab nii maakondlikku kui regionaalset mõju (piirkonna tuntuse suurendamine läbi unikaalse külastusobjekti rajamise). Oluline mõju on maakonna tööturule. Kogu Kärkla ranna- alale rajatavas kompleksis tekib vähemalt 50 uut töökohta teenindussfääri, sh **nendest 15 töökohta Eesti toidu avastuskeskuses**, millest suur osa on spetsialisti töökohad. Uued töökohad võimaldavad Hiiumaa elanikele uusi võimalusi sobiva töö leidmiseks ja samas loob eeldused saarele sisserändeks mujalt.

Mõju	Indikaator
<i>Piirkondlikud mõjud (Kärkla (Hiiumaa vald) ja Hiiumaa maakond)</i>	
Keskus tõstab piirkonna külastatavust ja turismitulusid.	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Esimesel tegevusaastal: 15-20 tuhat külastajat - prognoosi aluseks on Hiiumaa külastusstatistika ja olulisemate turismiobjektide külastuste arvud. Eesti Toidu avastuskeskuse külastuste prognoos 15-20 tuhat külastust aastas on võrreldav Kõpu tuletorni külastatavusega (26 tuhat külastust hooajal). Statistikaameti andmetel oli Hiiumaal 2014. aastal majutatud turistide arv 19,5 tuhat. Sellele lisanduvad ühepäeva turistid, kes majutust ei osta. Võrdlusena võib tuua ka Saaremaa muuseumi külastajate arvu aastal 2013 (78 tuhat) ja Energia avastuskeskuse (üle 100 tuhande külastuse alates taasavamisest 2014 aasta juunis).</li> <li>- Esimesel viiel tegevusaastal: 95-105 tuhat külastajat (*numbrid põhinevad senisel Hiiumaa külastuse analüüsil; eelkõige lähtuti Hiiumaa tuntuima külastusobjekti- Kõpu tuletorni tegelikust külastajate arvust viimasel viiel aastal).</li> <li>- Kasvab Hiiumaa keskmine külastuskestus (vähemalt 8 tundi keskuse külastaja kohta).</li> <li>- Kasvavad turistide kulutused (turismitulud) Hiiumaal (sh majutus, toitlustus, meened jm).</li> </ul>
Tänu keskuse rajamisele luuakse uusi töökohti nii keskkuses kui ka selle külastajaid teenindavas sektoris.	<ul style="list-style-type: none"> <li>- otsesed töökohad: Eesti toidu avastuskeskuses 15 täiskoormusega töökohta; tervise- ja loomakeskuses luuakse kokku vähemalt 50 uut töökohta (majutus, toitlustus, terviseteenused jms).</li> <li>- kaudsed töökohad (teenindav sektor): 10-15 töökohta.</li> </ul>

	Keskust külastavate turistide vood stimuleerivad turismisektori terviklikku ja jätkusuutlikku arengud Hiiu vallas ja Hiiumaal.	- suureneb olemasolevate turismi- ja teenindusettevõtete käive ja kasumlikkus.	
Paraneb Hiiu valla elanike positiivne suhtumine koduvalla arenguvõimalustesse.	- piirkonna arengut positiivselt hindavate elanike osakaal.; - väheneb elanike väljavool .		
Paraneb Hiiu valla ja Hiiumaa kui progressiivse piirkonna maine (täiendades ja rikastades olemasolevat positiivset kuvandit).	- piirkonna külastajate arv; - piirkonna kuvand (tuntus, assotsiatsioonid).		
Avarduvad Hiiu valla võimalused osaleda teadus- ja arendustegevuse koostööprojektides Eestis ja rahvusvahelisel tasandil.	- keskuse/Hiiu valla juhtimisel või osalemisel läbiidavate koostööprojektide arv ja eelarvaline maht.		
<i>Üle-eestilised mõjud</i>			
Keskus tõstab toidukultuuri ja rohemajandusliku mõtlemise/ tegevuste mahtu ja taset Eestis, toetades nõnda Eesti toiduga seotud, Eesti looduses leiduva väärtustava (näiteks marjad, seemned) ning rohemajanduslikke suundumusi (hooned ehitatakse lähutdes keskkonda säästvaid põhimõtteid; kütmine toimub põhinedes kohalikul taastuval energial; kasutatavad seadmed on energiaefektiivsed jms).	- vastavate programmide arv; - vastvavates programmides osalevate inimeste arv; - Inimeste teadlikkuse kasv ja käitumismustrite muutumine väärtustamiseks kohalikuks, mis läbi tagatakse pika-ajaliselt inimeste heaolu parenemine, ilma et tulevaste põlvkondade kanda jäetaks olulisi keskkonnariske ja loodusvarade puudust.		
Keskus tõstab Eesti elanike üldist teadlikkust toiduvaldkonnas, tõstab motivatsiooni kaasa lüüa toidukultuuriga, tervise- ja loominguga seotud projektides ja ühistegevustes.	- vastavates avalikes / ühistegevuslikes projektides osalejate arv.		
Tugevdab ja tõhustab koostööd erinevate institutsioonide (teadus- ja haridusasutused; toidukultuuri väärtustajad) vahel Eestis.	- koostööprojektid partnerite vahel (arv, maht, tulemused).		
Tõstab Eesti kui siseturismi (sh pereturismi) reisisihi atraktiivsust ja rikastab Hiiumaad	- siseturistide rahulolu keskuse külastusega; - siseturistide rahulolu Hiiumaa külastusega.		

	külastavate siseturistide reisikogemust.		
	<i>Rahvusvahelised mõjud</i>		
	Tõstab Hiiumaa valla ja Hiiumaa rahvusvahelist tuntust ning mainet	- keskuse ja Hiiumaa kajastused välismeedias, turismialases kirjanduses ja ajakirjanduses.	
	Keskus tugevdab Eesti kui inimestest hooliva ning keskkonna käekäigust hooliva riigi kuvandit Läänemere piirkonnas ja mujal Euroopas	- teemakohased kajastused välismeedias, rahvusvahelises erialakirjanduses, arengustrateegiates.	
	Loob eeldused uute rahvusvaheliste koostööprojektide käivitamiseks nii Läänemere piirkonnas kui ka mujal Euroopas	- keskuse juhtimisel ja osalemisel läbiviidavate rahvusvaheliste projektide arv ja eelarve maht.	
	Tõstab Hiiumaa kui reisihihi atraktiivsust ja rikastab Hiiumaad külastavate välituristide reisikogemust	- välituristide rahulolu Keskuse külastusega; - välituristide rahulolu Hiiumaa külastusega.	
<b>Eeldatav tegevustes osalejate ring</b>	Arendaja/eraettevõtjast investor, kohalik omavalitsus, kohalikud ettevõtjad, arendusorganisatsioonid, kolmanda sektori organisatsioonid, maavalitsus		
<b>Eeldatavad väljundid ja oodatav tulemus<sup>4</sup></b>	<p><b>Eesti toidu avastuskeskus</b> on kuni 1000 m<sup>2</sup> külastuskeskus (sisaldab ruume püsiekspositsioonile, ökolaborit, 360° teematuba, teadusteatri ja äriilistel alustel loodud meenepoodi).</p> <p>Eesmärgiks on pakkuda unikaalset, kohalikul toidutoorainel ja ajalool baseeruvat ning toidumaailma tulevikusuundumisi ennustavat külastuskogemust. Aastaringsest avatud keskus pakub kliendile hariduslikku, kogemuslikku ja tunnetuslikku elamust läbi toidu. Eesti toidu avastuskeskus rajatakse Kärdla sadamapiirkonda. Külastuskeskus on kliendile eraldi ligipääsetav ning iseseisvalt funktsioneeriv, kuid samas oluline komponent kogu sadamaala tervise- ja loomekeskuse kompleksi tervikkontseptsiooni elluviimises. Tervise- ja loomekeskuse arendusel tehakse koostööd ettevõtjaga (investoriga), kelle osaks jääb terviseteenuste, majutuse, kaubanduse, seminari- ning toitlustusteenuse rajamine.</p> <p>Väljend „Toiduga ei mängita“ ei ole Eesti toidu avastuskeskuses tõsiseltvõetav, sest just läbi mängulisuse soovime inimesteni tuua toidu</p>		

<sup>4</sup> Näiteks maja on valmis, piirkonna ettevõtjate tulu on kasvanud, lisandunud on uusi töökohti (sh lisandväärtusega töökohti) jne.



eri tahke. Avastusretkel kaasatakse inimese kõiki meeli.

Avastuskeskus eristub positiivselt oma rõhuasetusega kohalikule, ökoloogiliselt puhtale toidule. Hiiumaa toiduainetootmise sektoriga plaanitakse vastastikku arendavat koostööd, mis hõlmab nii avastuskeskuse poe ja kohviku varustamist kohaliku toodanguga kui ka avastuskeskuse programme ja tegevusi.

Toitumise, toitude ja toidukultuuri kõrval tutvustab avastuskeskus (koostöös kohalike toidutootjatega) ka Eesti toidu olulisemaid allikaid, muuhulgas Hiiumaal üldlevinud mahepõllundust, otse loodusest saadavaid ande (sh kohaliku arteesia vett) ja nende jätkusuutlikku majandamist, ühtlasi arendades küllastajate keskkonnateadlikkust. See suund hõlmab ka avastuskeskuse köögivilja- ja puuviljaaria rajamist, juhendatud matku loodusesse, õpilaste suvelaagreid jm.

**Avastuskeskuses on:**

1. **interaktiivne püsiekspositsioon** - Hiiumaa toidukultuuri (alates talukultuurist) ning toiduainete tööstuse ajaloo ja tänapäeva tutvustamiseks.

2. **ökolabor** - avastuskeskusesse on planeeritud kaks laborit: kinnine labor ja küllastajatele avatud labor. Kinnises laboris viiakse läbi teste uute eksponaatide ja toidutoodete loomiseks. Küllastajatele avatud laboris viiakse kliendisõbralikus vormis läbi toiduteemalisi uuringuid. Küllastajad saavad kogeda protsesse, mis on toiduainete ja toiduvalmimise taga ning näha, mida kõike saab teha toiduainetega (kosmeetikast tekstiilitööstuseni), vaadata sügavale toidu toorainete sisse, proovida, maitsta, katsetada ja leida oma „toiduvalem“. Laboris toimuvad töötoad, mille raames viiakse läbi käed-külge katseid ning valmistatakse erinevaid tooteid nii individuaalselt kui ka seanssidena. Samuti on võimalik läbi viia erinevaid teste, näiteks toidu koostise määramiseks. Laboris tutvustatakse ka teaduslike uurimistöid (populaarteaduslikus vormis) ning viiakse läbi õppepäevade praktilist (testimise ja katsetamise) osa. Ökolaboris tehakse osaliselt uuringuid ka tervisekeskuses kasutatava tooraine osas ning valmistatakse komponente teraapiate jaoks.

Laboris töötatakse välja uusi võimalusi toidumaailmas (näiteks mudapannkoogid; kilujäätis jms).

3. **360° teematuba** on osa interaktiivsest ekspositsioonist ja üheks lõõgastumise ja elamusliku keskkonna ning maitseelamuse loomise kohaks kliendile külasteringi lõppetapis. Ruumis on tehniliste vahendite abil kogetavad erinevad elemendid loodusest, samuti erinevad maitseid ja lõhnad (toitude degusteerimine).

4. **teadusteater** - teadusteatri auditoriumis korraldatakse küllastajatele teadusteatri etendusi, toiduteemalisi seminare, teemapäevi ja toidu- ning terviseteemalisi eriüritusi. Auditoriumis on ka toiduteemaline raamatukogu.

	<p>5. <b>meenepood</b> (äriistel alustel loodud) - lisaks müügis olevatele keskuse omatoodetele ning Hiiumaa meenetele, suveniiridele ja kohalike väiketootjate kaupadele, pakutakse meenepoes ka avastuskeskuse elemente nagu näiteks on külastajate kasutada seadmed toitumiseks, info kalorete arvestamiseks, info kui palju erinevate tegevuste puhul kaloreid kulutatakse jms.</p> <p>Loodud on 15 töökohta (kokku tervise- ja loomakeskuses vähemalt 50 töökohta) ning leitud lisaväljund 100 kohaliku ettevõtja teenuste/toodete pakkumiseks keskuse külastajatele.</p> <p>Keskuse külastus on kliendile tasuline ning hinnad on erinevates külastusseksioonides diferentseeritud, et paremini pakkuda teenuseid nii üksikkülastajatele kui ka gruppidele.</p>
<p><b>Valmisolek tegevuste elluviimiseks<sup>5</sup></b></p>	<p><b>Objekti arendus kajastub arendusdokumentides:</b></p> <p><u>1.1. Hiiumaa arengukava 2014–2023 - Vastu võetud Hiiumaa Vallavolikogu 17. detsembri 2015 määrusega nr 15:</u></p> <p><u>P 7: Majandus, arendus ja planeerimine</u></p> <p>Arendusobjektid: Kärdla sadama- alale kaasaegse tervise- ja loomakeskuse ehitamine koos Eesti Toidu Avastuskeskusega (2015-2020)</p> <p><u>P 8. Turism ja mainekujundus</u></p> <p>Eesmärgid:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Turismialane tegevus on arvestatav majandusharu. Toimub tihe koostöö avaliku-, era- ja kolmanda sektori vahel. Tänu oskuslikule turundustegevusel ja heale mainele on Hiiumaa tuntud ja arenenud keskkonnasäästlik ja looduskeskne elamis-, ettevõtlus- ja külastuskeskkond.</li> <li>- Hiiumaas pakutakse aastaringelt turismialaseid tegevusi ja teenuseid:</li> </ul> <p>Tegevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Koostöö tegemine avaliku-, era- ja kolmanda sektori vahel Hiiumaa igakülgse atraktiivsuse ja tuntuse suurendamiseks, turismimajanduse arendamiseks ja targaks ühisturunduseks;</li> </ul>

<sup>5</sup> Kas eeltöid on tehtud, tasuvusanalüüs, kuivõrd vallad ja/või linnad on ise valmis panustama jne.

- kogupere külastuskeskuse rajamine Kärddlasse Lubjahju tänava piirkonda koostöös mittetulundus- ja erasektoriga;

- koostöös partneritega Kärddla sadamapiirkonda tervise- ja loomekeskuse rajamine, kus osutatakse nii rehabilitatsiooni- kui heaoluteenuseid ning asub konverentsikeskus. Piirkonda kaubandus-, majutus- ja toitlustusasutuste rajamise toetamine; Eesti Toidu Avastuskeskuse loomise toetamine.

#### *Arendusobjektid*

- Hiiumaa turunduskeskuse rajamine, sh Kärddla sadama-ala terviklik arendus (2015–2023);
- Tervise- ja loomekeskuse rajamine Kärddlasse, Eesti Toidu Avastuskeskus (2015–2018);
- Kogupere külastuskeskuse väljaarendamine (2016 -2020);

<https://www.riigiteataja.ee/akt/405012016012>

- Inspiratsiooni keskuse loomiseks annab B7 sõprusaar Bornholm: <http://www.gaarden.nu/>
1. Omavalitsus on koostanud ja kehtestanud 2011. aastal detailplaneeringu „Kärddla sadama lähipiirkonna detailplaneering Hiiumaa turunduskeskuse rajamiseks“, mis võimaldab alustada tervise- ja loomekeskuse rajamisega ning on kehtestanud detailplaneeringu juunis 2012 Lubjaahju tn 3a ja Väike –Sadama tn 1d maaüksustele , mis võimaldab rajada sinna kogupere teemapark.
  2. Esitatud on taotlus riigimaa munitsipaalomandisse saamiseks tervise- ja loomekeskuse rajamiseks. Kogupere külastuskeskuse maa on juba munitsipaalomandis.
  3. Valminud on Eesti Toidu Avastuskeskuse teostatavus- tasuvusanalüüsid.
  4. Erainvestor on valmis tegema omavalitsusega koostööd keskuse terviklikuks rajamiseks. Erainvestori investeering on tervise- ja loomekeskuse rajamine koos tervisteenuste, majutusbloki, seminari- ja toitlustuskompleksiga. Kolmas sektor on valmis koostöök (SA Ööbiku park, SA Tuuru);
  5. Sõlmimisel on lepingud potentsiaalsete partneritega ( SA Eesti Maaülikooli Mahekeskus; Polli Teadmistepõhise tervise- ja loodustoodete kompetentsikeskus; Eesti Kulinaaria Instituut; eesti Peakokkade Ühendus; Tervise Arengu Instituut; TTÜ jt).
  6. Välja on kuulutatud avalik konkurss investeerimispartnerite leidmiseks. Mõnede partneritega läbirääkimised juba toimuvad.

## INFORMATSIOON ARENDATAVA OBJEKTI KOHTA

### ARENDATAV OBJEKT<sup>6</sup>

Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskus

### ARENDATAVA OBJEKTI KIRJELDUS

#### Arendatava objekti planeeritavad kulud

Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskus on Hiiu saare mitmekesise looduse ja sellega seonduva elulaadi terviklikku ja kompaktselt käsitlemist ning külastajale esitlemist võimaldav interaktiivne ja elamusliku atraktsioon, mis on külastajatele ligitõmbav aastaringsest ning ilmastikuoludest sõltumatult. Turismiteenuste pakkumiseks väljaarendatav atraktsioon rajatakse Käinasse aadressil Mäe tn 4 ja saab asuma täna täisfunktsionaalsuses toimiva Käina spordikeskusega külgnevalt/samas hoonetekompleksis.

Arendatava objekti (Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskuse) rajamiseks on vaja:

- külastuskeskuse ekspositsiooni kontseptsiooni kokkupanek koos selle alla professionaalidega;
- külastuskeskuse projekteerimine;
- Mäe tn 4 poolelijäänud ehitise Mäe tn poolse osa lammutamine;
- uue energia- ja loodussäästliku hoone ehitamine;
- sisseseade hankimine ja ekspositsioonide rajamine;
- turunduskontseptsiooni ja külastajaprogrammide loomine.

Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskus rajatakse lammutatava spordihoone ühe tiiva asemele, mis on 20 aastat risustanud Käina sissesõidul vaateid. Hinnanguline ehitismaksumus on 1,9 milj eurot ja ehitusmaht ca 1600 m<sup>2</sup>.

Kogu hoonet teenindav infrastruktuur on juba tänaseks rajatud. Soodne hakkeküte, elektrivarustus, vee- ja kanalisatsiooniühendused võimaldavad uusehituse omahinna madala hoida.

Keskus saab sisaldama püsiekspositsiooni ja interaktiivseid tegevusalasid, võimaldades arendada välja mitmekesiseid tegevus- ja külastus- ja haridusprogramme.

Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskuse ambitsioon on saada Eestis ainulaadseks looduselamusel põhinevaks ja loodust kaasaegsel moel

<sup>6</sup> Iga arendatava objekti kohta täidetakse eraldi tabel

interpreteerivaks külastusobjektiks eristudes ka nt RMK looduskeskustest (mitmekesisem, uudsem, unikaalsem, mahukam, tegevuslike atraktsiooniderohke).

Käina vallavalitsus on valmis 100% katma ühiselt nii Hiiumaa loodus ja tegevuskeskuse kui olemasolevale spordikeskuse klientuurile teenust pakkuva kohvik-söögikoha kui vähekasutatavale keldrikorrusele planeeritava noortekeskuse rajamise kulu. Antud ruumid sobituvad logistilisest kõige paremini uude hoonemahtu, ei ole PKT programmist abikõlblikud, kuid on väga olulised lisatõmbe loomiseks ja lisateenuste pakkumiseks.

KESKUSE EKSPOSITSIOONI JA TEENUSTE ESIALGNE ÜLEVAADE (ALLIKAS: KESKUSE KONTSEPTSIOON):

Hiiumaa loodusväärtuste eksponeerimine interaktiivsel püsinäitusel. Püsinäitus peab olema atraktiivne nii noorematele kui eakatele, samas jätma võimaluse paindlikuks muutmiseks ja ühekordsena näituste kaasamiseks. Et erinevad kogemused ja ideed siduda ühtseks tervikuks ja seda atraktiivsel, kaasaegsel moel on vajalik kaasata selle alla rahvusvahelise kogemusega nõustajaid. Loetelu võimalikest ekspositsiooni osadest:

- Atraktsioon „Hiiu võlumaastik“ või „Hiiumaastiku võlulukunst“ või ....
  - pöörlevad seinad kus kuvatakse Hiiumaa loodust, kuid inimesel mulje enese pöörlemisest või liikumisest looduses ( nt linnulennul, ratsutades, paadiga roostikus liikudes jne)
- Ülevaade Hiiumaa loodusest droonivideodelt. Valides huvipakkuva piirkonna saab minna droonivideoga piirkonda „külastama“
- Jäättee simulatsioon (võib lahendada kooslusena filmilõikudest ja animatsioonist) + traditsiooniline info ja graafika
- Hiiumaa linnuliike ja nende elupaiku ning rännet tutvustav ekspositsiooni osa (võimalik lahendada sarnaselt planetaariumiprogrammiga, kuhu projitseeritakse lindude ränne + hääled + pesitsuspaigad
- Rannikumerd ja sellega seonduvat tutvustav ekspositsiooni osa, sh kalad, vrakid ümber Hiiumaa, hülged jne. Kalad eksponeerida ka akvaariumi(de)s, millel ühtlasi ruumi liigendav/eraldav funktsioon või integreeritud vaheseina osana.
- Purjetamise ja/või laeva/kalapaadi juhtimise simulaator, sh tormine meri (inspireeritud mereakadeemia simulaatorist)
- Hiiumaa erilised ja eriskummalised kohad/ nähtused (a´la top 10 Hiiu eri, nt Kormoranide saar, Pihla raba pind (kõrgsoo) ja Reigi kiriku tipp on samal kõrgusel jne)
- Väikelastele eluslooduse nurk (oravate, siilidega jms)
- Mere (vaadete) tuba - atraktsiooni nimi: „Sajapalgeline/mitmepalgeline meri“)

- Vaikne, tormine, vahune, kalane, sillerdav , ... + hääled loodusest
  - Fotod või ühte tervikusse sulandatud videolõigud
  - Meditatiivne vaikne, omaetteolemist ja puhkust pakkuv ala suhteliselt lärmakas kompleksis
- Ekspositsiooni üheks tuumikatraktsiooniks oleks läbi 4 korruse ronimissein , mis näitlikustab Hiiumaa (Lääne-Eesti saarestiku) tüüpilist maapõue läbilõiget ja/või maamärkide ja loodusobjektide kõrgust, nt kraater, majakad, kõrgsoo pind versus kiriku torn. Sellega seonduvalt saab veel mõne seikluspargi motiivi, a´la kuristiku ületamine.

**Arendatava objekti sotsiaal-majandusliku mõju ulatus**

Milles seisneb piirkonnaspetsiifiline turismimagnet? Mis on külastamise põhjuseks ?

Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskuse kontseptsioon näeb ette, et tegemist on turistidele Hiiumaa külastusmotivaatoriks oleva atraktsiooni rajamisega.

Nii tallinlane, väliskülastaja kui siseturist mujalt Eestist tuleb Hiiumaale eelkõige selleks, et kogeda Hiiumaa mitmekesisest puhast loodust, näha maalilisi loodusvaateid, nautida saare rohelist ning kohtuda Hiiu saarele omast eluviisi viljelevate muhedate hiidlastega. Hiiumaal on 325 km rannajoont, kus on esindatud kõik erinevad rannatüübid. Sama mitmekesine on kogu Hiiumaa loodus. Lõuna-Hiiumaa on kuulunud oma Käina lahe - Kassari looduskaitseala poolest, mis on ühtlasi rahvusvaheline Ramsari (märgalade) kaitseala. Hiiumaa tervikuna kuulub UNESCO pärandisse kuuluva Lääne-Eesti biosfääri programmiala koosseisu ja vastavasse rahvusvahelisse võrgustikku. Tänapäevaks on taastatud suur osa Hiiumaa poollooduslikest randadest ja tegemist on Põhjamaades väga haruldase looduskeskkonnaga.

Toodud väidet kinnitavad nii Hiiu turismiasjalised kui külastajad. Viimane küsitlus TOUREST messil 2015 kinnitas taas üldteada asjaolu: Hiiumaa seostub ennekõike sõnadega: puhas (24%), roheline (22%), tervislik(15%), põnev (13%), perekeskne (8%). (Allikas: Matti Lüsi (Tuuru) Hiiu maakonna turisminõudlus ja potentsiaal, 2015) Samast küsitlusest ilmneb ka, et külastuse kavandamisel on olulised ilmast sõltumatute teenuste olemasolu, üksiolemise võimalused, perekesksete ja rekreatiivsete (sh tervise taastamisele) suunatud teenuste olemasolu. Aktiivse puhkusega seostatakse matkamist, sportimist. (Allikas sama)

Hiiumaa looduse ja saare kui loodusturismi, ökoturismi ja looduses aktiivse puhkuse sihtkoha mitmekesisuse, rikkuste ning väärtuste tutvustamiseks aastaringset ja ilmastikuoludest sõltumatult, saare mitmekesise looduse terviklikku ja kompaktselt käsitlemist võimaldava interaktiivse ja elamusliku atraktsioonina arendataksegi välja Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskus.

Keskus toimib ühtlasi Lääne - Eesti biosfääriala külastuskeskusena, s.t. haarab lisaks RMK aladele ja riiklikele looduskaitsealadele tervikult kogu saare loodust. Sellise ülesehitusega on nõus ja valmis aktiivselt kaasa töötama Keskkonnaamet ja Lääne-Eesti biosfääri

programmiala spetsialist Lia Rosenberg.

Biosfääri alad on rahvusvahelises kontekstis vägagi tundud „kvaliteedimärgid“ terviklikult säilinud looduspiirkondadele. Eestis on seda väga vähe kasutatud turismi aktiveerimiseks, kuid uus Biosfääriala juhataja teeb tööd selle muutmiseks.

Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskust võiks metafoorselt võrrelda rahvuspargi külastuskeskusega, kusjuures rahvuspargi kontekstis käsitletakse tervet Hiiumaad.

Keskuses saab ilmast ja aastaajast sõltumatult kogeda Eestis ainulaadseid elamusi ja kogemusi (nt spetsiaalselt projekteeritud ja disainitud ronimissein, mis näitlikustab Hiiumaa (Lääne-Eesti saarestiku) tüüpilist maapõue läbilõiget ja maamärkide ja loodusobjektide kõrgust, nt kraater, majakad, kõrgsoo pind versus kiriku torn jne), suurepärase ülevaate Hiiumaa loodusest (sh erinevatel aastaegadel), looduses puhkamise ja tegutsemise võimalustest ning veeta mõnusalt ja harivalt aega pere, sõprade või kolleegidega, keskus on isutekitaja ja teenäitaja Hiiumaa looduse kogemiseks ja nautimiseks.

Kuigi looduse, loodushariduse ja keskkonnatemaatika osas on täna ja varasemalt Hiiumaal olemas olnud mitu keskust ja valdkonnas toimetavad mitmed organisatsioonid, pole Hiiumaa loodusväärtused täna piisavalt atraktiivselt ja terviklikult ning külastajat teenuste ja toodete tarbimisele suunavalt esitletud.

Hiiumaal ei ole oma kaitsealade keskust ega suuremaid püsiekspositsioone, mis on üheks pudelikaelaks Hiiumaale looduse poolt antud potentsiaali ärakasutamisele Hiiumaa kui reisisihi turundamisel. Samuti puudub Lääne-Eesti biosfääri programmiala tutvustav ekspositsioon ja keskus Eestis. Loetelu olemasolevatest üksustest (<http://www.keskkonnaharidus.ee/hiiumaa/>):

- Ristna Looduskeskus (RMK) <http://loodusegakoos.ee/kuhuminna/puhkealad/hiiumaa-puhkeala/1602>  
RMK Ristna keskus annab ülevaate Hiiumaa loodusmatkade võimalusest, olemas info, väike traditsiooniline ekspositsioon haridusprogrammid, ruumi rendi jt teenuste võimalused. Peamised teemad mets ja merereostus.
- Palade Loodushariduskeskus (Pühalepa vald) (<http://www.lhk.palade.edu.ee/loodus/>), kontaktisik Karin Poola. Suunatud peamiselt koolidele, õpilastele. Peamine teema on maapõu, kivimid.
- Keskkonnaameti spetsialist (Liisi Mäeumbaed) tegiutseb Kärdlas, oma hoonet, ekspositsiooni pole.
- Hiiumaa Kaitsealade Administratsiooni Laidude Kaitseala Keskus (Salinõmme), osalise tööajaga inimene Keskkonnaameti palgal, ekspositsioon/hoone külastajatele suletud.
- Varasemalt on toiminud ka Lääne-Eesti saarestiku biosfääri kaitseala, mis on alates 1990. aastast [UNESCO biosfääri](#) programmialade hulka kuuluv looduse ja [pärandkultuuri](#) kaitse territoorium. Hetkel käimas konkurs tööaja leidmiseks ning töökoht sobituks kokku ning tekitaks sünergia rajatava loodust tutvustava ekspositsiooni ja keskusega Käinas.

Võrreldes teiste Eesti piirkondade ja maakondadega pole Hiiumaal täna valdkonnas tegutsevad organisatsioonid ja keskused liiga palju. Samuti ei ole külastajatele avatud Ristna Looduskeskus ega Palade Loodushariduskeskus eriti atraktiivsed ega ambitsioonikad, külastajatele kättesaadavus jätab soovida ning hetkel igaühel justkui oma nišš.

Hiiumaa kuvand reisisihina seostub praegu vaid suvise kõrghooajaga, mistõttu on vajalik tootearendus hooajast ja ilmastikust mitte sõltuvate toodete ja külastuspõhjuste tekitamiseks. Samuti on tootearendus vajalik neile Hiiumaa külastajatele tegevuste ja võimaluste pakkumiseks, kes hooajaväliselt on Hiiumaad külastamas muudel põhjustel, kui puhkusereis (nt tööreis, tuttavate külastamine jm).

Lühike hooaeg on suureks probleemiks Hiiumaa turismiteenuste pakkujatele ja kaudselt turismisektorist sõltuvatele firmadele.

Hooajaväliselt on ilmastiku tõttu aga ka retkejuhtide ning looduses liikumisega seonduvate teenuste kehva kättesaadavuse tõttu loodusradade ja loodusturismi toodete kasutamine põhjendamatult alakasutatud.

#### Miks rajada objekt just Käinasse?

**Kavandatav objekt omab nii ülemaakondlikku kui regionaalset mõju (piirkonna tuntuse suurendamine läbi külastusobjekti rajamise). 90% Hiiumaa majutus- ja turismiteenustest paikneb 30 minuti autosõidu raadiuses ja 55% 15 minuti raadiuses. Teise ringi mõju on ärikeskkonnale, kuna nii tänaste kui potentsiaalsete investorite üheks mureks on hooajaväliselt nii klientide kui partnerite neile harjumuspärase (tegevused, toitlustusvõimalus) vastuvõtu korraldamine.**

Käina sobib hästi Hiiumaa loodust tutvustava keskuse asukohaks, kuna loodusväärtuste paiknemise ja tutvustamise jaoks on Kassari poolsaar koos Käina lahe ja rannikumerega suurepärane paik.

Käina on hästi sobiv ka geograafilise paiknemise seisukohast, olles hästi kättesaadav sadamast tulijatele ja täites tühimikku lõuna-Hiiumaal, kus puuduvad loodusega seonduvat infot pakkuvad kohad ning jäädes suhteliselt kaugelt nii Ristnast kui Kärdlast.

Käinasse planeeritav loodusekspositsioon ja külastuskeskus hakkab asuma külgnevalt Käina spordikeskusega, mille teenused täiendavad hästi **tervikipakkumist** nii külastajale kui hiidlasele.

Tänases spordikeskuses on püsiklientuur ca 100 külastajat päevas, millega on tagatud oluline kliendivoog lisanduvate teenuste tarbimiseks.

#### Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskusel on 4 põhifunktsiooni:

- Hiiumaa loodusväärtuste ja loodusega seonduva paikkondliku elulaadi eksponeerimine interaktiivsel ja osalust võimaldaval püsinäitusel (vt täpsemalt esialgselt kontseptsioonist);
- Kõiki Hiiumaa loodusmatka võimalusi tutvustavad lühitutvustused ja täpsem info matkajatele (kaardid, info radade olukorrast,



soovitused sõltuvalt perioodist);

- Lastele ja lapsemeelsetele sise- loodus- ja seiklusrada;
- Eestis ainulaadne, selleks spetsiaalselt projekteeritud sise-ronimissein, mis on samuti lahendatud Hiiumaad ja selle eripära tutvustavana.

Hooajaväliselt on ilmastiku tõttu loodusradade ja loodusturismi toodete kasutamine põhjendamatult alakasutatud. Tuues pere Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskusesse, võib loota, et lisaks meeldejäävale päevale keskust külastades, tekib julgus ja huvi ka hooajaväliselt mõnda sel hetkel sobilikku loodusturismi teenust kasutada.

Kui suudetakse kohale meelitada kriitiline arv külastajaid (hooaja väliselt 150 in ja hooajal 300) siis võivad piirkonnas lisanduda veel mõned kommertsalusel teenused ja töökohad.

Mistahes külastuskeskus üksi (või veel vähem üksikud teenused) ei suuda tagada piisavat kliendivoogu hooajaväliselt tänasel Hiiumaal, kuna turistide ja kohalike elanike kontsentratsioon on liiga väike äriliseks tasuvuseks. Vaja on kompleksset lähenemist teenuste pakkumisel ja turundusel. Kui koostöös suudetakse meelitada kohale kriitiline arv külastajaid (hooaja väliselt 150 in ja hooajal 300) siis võiks lisanduda veel mõned kommertsalusel teenused koos lisa-töökohtadega.

Lootus on, et Kärdlasse rajatakse sadamaalale uued atraktsioonid toidu avastuskeskuse, tervise- ja loomekeskuse ja lastepargi näol, millega koos on plaan turundust teha ning hüppeliselt kasvatada külastajate voogu Hiiumaale läbi aasta.

Konservatiivselt hinnates tekib keskusse 5 otsest töökohta, toetatakse 5 olemasoleva töökoha säilimist spordikeskuses ja luuakse lisaväärtust olemasolevate majutus- ja toitlustusasutuste lisaklientide näol 15-20 püsitöökoha väärtuses.

Hiiumaa majutusäri (voodikohtade järgi) on koondunud 50% ulatuses Kassarisse ja Käina alevikku, ca 800 voodikohta millest 400 on avatud aastaringsest. Kuigi oluline osa Hiiumaa matkaradadest on just Kõpu poolsaarel aga ka mujal üle Hiiumaa, on väga oluline külastajad aktiveerida ja laiali saata üle Hiiumaa.

**Keskusest kujuneb Lõuna-Hiiumaa suurim aastaringne turismimagnet, mis annab võimaluse Hiiumaa paremaks müügiks just sügis-talvisel perioodil, mil eraldiseisvad ja väiksed vabaaja teenuste pakkujad oma tegevuse lõpetavad.** Hiiumaa vajab 2 aastaringsest 8 tundi päevas ja 7 päeva nädalas külastajatele avatud aktiivset tegevust või atraktsioone pakkuvat keskust, et püsida ka hooajaväliselt aktiivse piirkonnana kaardil.

<b>Eeldatav tegevustes osalejate ring</b>	Käina vald, projekterija, ehitaja, operaatorid.
<b>Eeldatavad väljundid ja oodatav tulemus<sup>7</sup></b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskus on rajatud.</li> <li>- Piirkonna ettevõtjate tulud on kasvanud läbi hooaja pikenemise, seetõttu suudetakse säilitada või luua aastaringseid töökohti.</li> <li>- Keskuses on loodud 5 uut töökohta.</li> <li>- Toimiva külastuskeskuse mõjul on piirkonda loodud uusi teenuseid pakkuvaid väikeettevõtteid, mis pakuvad tööd umbes 10-15 inimesele. Tagatud on seniste turismisektori töökohtade säilimine naabruskonnas (vähemalt 5tk).</li> </ul>
<b>Valmisolek tegevuste elluviimiseks<sup>8</sup></b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Käina valla arengukavas 2014-2020 on tegemist keskuse näol esimese prioriteediga. Lk 6: Käina valla turismisektori arendamiseks ja kogu Hiiumaa atraktiivsuse tõstmiseks reisi sihtkohana rajatakse Hiiumaa loodus- ja tegevuskeskus <a href="http://www.kaina.hiiumaa.ee/index.php?id=3">http://www.kaina.hiiumaa.ee/index.php?id=3</a></li> <li>- Omaosaluseks vahendid on olemas ja sellega on arvestatud valla eelarve strateegias.</li> <li>- On tehtud teenuste valikuks analüüs ja tasuvusanalüüs.</li> <li>- Valmistatakse projekterimishanke väljakuulutamiseks.</li> <li>- Valmisolek PKT vahendite taotlemiseks 2015. aasta lõpuks.</li> </ul>

<sup>7</sup> Näiteks maja on valmis, piirkonna ettevõtjate tulu on kasvanud, lisandunud on uusi töökohti (sh lisandväärtusega töökohti) jne.

<sup>8</sup> Kas eeltöid on tehtud, tasuvusanalüüs, kuivõrd vallad ja/või linnad on ise valmis panustama jne.

## INFORMATSIOON ARENDATAVA OBJEKTI KOHTA

<b>ARENDATAV OBJEKT<sup>9</sup></b>	
<b>Suuremõisa lossikompleksi endise juustukoja (mk.reg.nr. 23633) rekonstrueerimine</b>	
<b>ARENDATAVA OBJEKTI KIRJELDUS</b>	
<b>Arendatava objekti planeeritavad kulud</b>	<p><b>Objekti taust:</b></p> <p>Suuremõisa hilisbarokk stiilis mõisahooned (loss) koos oma mitmesuguse otstarbega ca 25 kõrvalhoone ja parkidega on kahtlemata Hiiumaa oluliseks sümboliks ja turismipärliks. 18. sajandiks rajatud Suuremõisa lossikompleks on oma stiilis üks paremini säilinud mõisahoonete komplekse Eestis. Lossi park on rajatud inglise stiilis üle kaheksa aasta tagasi. Mõisapargiga tutvumiseks on olemas õpperada. Küllalt suur osa endisi mõisa nn majandushooneid ning kõige vanem osa mõisapargist on Pühalepa valla omandis. Suuremõisa lossikompleks ajaloolise ja arhitektuurimälestisena võetud riikliku kaitse alla. Suuremõisa lossikompleks on peamine Hiiumaa pärandkultuuri tutvustavaid vaatamisväärsus. Turismi kõrghooajal külastab kompleksi enamus Hiiumaa külastajaid. Lisaks harivale ajaloole on võimalik pakkuda kompleksis erinevaid tegevusi kõrvalhoonete baasil. Erinevate pakutavate tegeluste läbi arendatakse väikeettevõtlust ja luuakse uusi töökohti.</p> <p>Lähimõisakompleksi kuuluvad härrastemaja, tallmeistrihoone, tõllakuur, jääkelder, seppapada, juustukoda, ait, teenijatemajad, teenijatüdrukute maja, rehepeksuait, meierei ja park. Varemtena on säilinud ka hobusetall, viinaköök ja hollandi tuuleveski. Von Ungern-Sternbergide omandusse läks mõis 18-19 sajandi vahetuse paiku ja jäi kuni 1919. aasta võõrandamiseni. Suuremõisa kujutas tollel ajal endast suurt osa Ida-Hiiumaast hõlmavat maavaldust koos mereäärse esindusliku Suursadama (saksa k Tiefenhafen) ning arvukate kõrval- ja karjamõisatega.</p> <p>Lisaks Suuremõisa mõisakompleksile ja mõisa pargile asuvad vaatamisväärsustest ümbruskonnas veel ka Pühalepa kirik, Vanapagana kivi, Põlise leppe kivid, Kummistu surnuaed ja Valipä maalinn. Härrastemajas saab asuma muuseumituba. Suursadamas asuvasse Suuremõisa mõisa 1700 aastal rajatud sadamaaida hoonesse ( valla omandis) on rajamisel Hiiumaa Mere(kultuuri) muuseum koostöös AS Saarte Liinid, MTÜ Klubi Pühalepa Vanamehed ja Eesti Meremuuseum.</p> <p>Suuremõisa lossikompleksi endine juustukoda oli kahe tiibhoonega suur U-kujuline hoone. Tänapäevaks on tiibhoonete vaheline osa lagunenu, üks tiibhoone on restaureeritud, teine tiib on lagunenu ja visuaalselt kõige silmapaistvamal kohal. Juustukoja tiibhoone kordategemine annab Suuremõisa mõisakompleksile oluliselt atraktiivsema välja nägemise ja kutsub turiste mõisa õue sisse keerama,</p>

<sup>9</sup> Iga arendatava objekti kohta täidetakse eraldi tabel

kuna asub Heltermaa - Käina ja Heltermaa - Kärkla maantee sõlmpunktis. Soov on Suuremõisa lossikompleksi atraktiivsust Hiiumaa külastajatele tõsta tema panuse suurendamisel piirkonna majanduselule, sealhulgas läbi piirkondlike võrgustikega sidumise.

Rekonstrueeritud juustukoda (külastuskeskus) saab toimima tugitaristuna, saades ka ise atraktiivseks vaatamisväärtuseks, et Hiiumaa külastajatele

- tutvustada Suuremõisa mõisa kultuuripärandit ja paikkonna pärandkultuuri. S.t. rahva eelnevate põlvkondade poolt loodud ja minevikku tänapäevaga ühendavate aineliste ja vaimsete väärtuste kogu, mille objektide põhiline tundemärk on seotus inimtegevusega. Kogudes, süstematiseerides ja eksponeerides ning tutvustades eelkäijatelt saadud teadmisi ja oskusi. Soovime seada fookuse kultuuripärandile terviklikult, kaasates paikkonna pärandi nii vaimset kui ka ainelist poolt, nii riikliku kaitse all olevat pärandit kui ka seda igapäevast (elu)keskkonda, kogukonna tegutsemisvälja ning traditsioone, mis ei ole kaitse all aga on ometi väärtuslikud kohaliku identiteedi kujundajana;
- arendada välja teenuste võrgustiku, pakkudes Hiiumaa külastajatele terviklikud sihtkoha eripära rõhutavad külastuselamused - turismitooted, mis koosnevad erinevatest toodetest ja teenustest, mida külastaja oma reisi ajal tarbib ja millede pakkujateks on nii avalik kui ka erasektor.

Pühalepa vald on läbi aastate arendanud ja välja ehitanud valla kahes paikkonnas, Suuremõisa mõisakompleksis Suuremõisas ja Palade-Soera kompleksis ( Palade Loodushariduskeskus, Soera Talumuuseum, Soera Talumetsanduslik Õppeklass, Paluküla Tervisespordikeskus, Partsi veski, ja Tubalal erakapitalil toimiv MTÜ Anagama) Hiiumaa pärandkultuuri ja looduse tutvustamisele ning vaba aja veetmisele suunatud niinimetatud keskust, milledes pakutavad ning ka paikkonna ettevõtjate poolt pakutavad teenused, tooted on vaja siduda niinimetatud turismitoodete pakettidesse, mida ühtses keskuses Hiiumaa külastajatele pakkuda. Väikeettevõtjate poolt pakutavate teenuste ja toodetega seotud turismitoodete pakettid on suunatud eelkõige väikestele ja nõudlikumatele külaliste gruppidele ( pereturistid, ärituristid jne), kes otsivad elamusi ja soovivad kogeda midagi omanäolist ja paikkonnale iseloomulikku.

See keskus peabki tulenevalt logistilisest asukohast ja atraktiivsusest asuma Suuremõisa mõisa hoonete kompleksi vallale kuuluvas hoones, tegutsedes koostöös Hiiumaa Ametikooli poolt Norra rahadega Suuremõisa mõisa härrastemajasse sisustatava muuseumitoa ja lossi külastuskontseptsiooniga.

Kuna Suuremõisa on Heltermaa sadama vahetus läheduses asuv kogu Hiiumaa arvestatav logistiline keskus ja seal asub Hiiumaa olulisim vaatamisväärsus, siis Suuremõisa mõisakompleksi rajatav külastuskeskus koos Hiiumaa Ametikooli poolt loodavaga paigutub väga hästi kogu Hiiumaa külastusmarsruutidesse , miks mitte olles esimeseks väravaks Hiiumaa külastajatele, kust saab info ja pakkumise kogu Hiiumaad hõlmavate turismitoodete kohta. Sellega saaksime maakonna turundustegevust parandada ja lülitada üle

Eestilisse turismitoodete ja –marsruutide võrgustikku. Sellega suureneb maakonnas turismitulu ning juba tegutsevad ettevõtjad saavad ellu jääda, laieneda ja uutel on julgust alustada, luues juurde uusi töökohti.

Suuremõisa Külustuskeskus ja selles pakutavad turismitooted saavad olema ajas arenevad ja täienevad.

Objekti majandamisele aitavad kaasa koostööpartneritena Hiiumaa Ametikool, Suuremõisa Lasteaed-Põhikool ja Pühalepa valla Kultuuri- ja Noortekeskus.

**Planeeritavad kulud:**

**I: Käesoleva projekti raames ja PKT vahenditega:**

1. Rekonstrueeritakse Suuremõisa lossikompleksi endise juustukoja hoone külustuskeskuseks.
2. Koostatakse kultuuripärandi ekspositsiooni kavand.
3. Hangitakse ekspositsiooni väljapaneku inventar.
4. Valmib külastajatele suunatud turismitoodete programm ja turunduskontseptsioon.
5. Koostatakse kohalikele käsitöömeistritele suunatud teenuste kava.

Pühalepa Vallavalitsusel on olemas valla eelarvelised rahalised vahendid projekti omafinantseeringu katmiseks.

**II: Projektiväliselt täiendavate vahenditega luuakse Külustuskeskusesse taluturg**, mille loomise toetamiseks on nõus oma panusena investeerima Suuresadama endise sööklahoone praegune omanik, Pühalepa vallas Pihla talu ja Pähkli talu omanikud, Hagaste külas marja ja viljapuu kasvatust rajav Jüri kinnitu omanik, Jürna talu omanik, Teotoa talu omanik, Pilderi OÜ.

**Arendatava objekti sotsiaal-majandusliku mõju ulatus**

Eesmärgiks on piirkonnas külustusatraktiivsuse tõstmine eelkõige läbi pärandkultuuri ja loodushariduse turismitoodete ja -teenuste tutvustamise, pakkumise ja vahendamise, mis aitab paikkonda tutvustada ja turundada ning selle läbi anda tuge paikkonna ettevõtjatele, eelkõige öko- ja loodustoodetele suunatud väiketegutsejatele jätkusuutlikult tegutseda ja anda julgust uutele alustajatele.

Soovime Hiiumaa külalistel külustuskeskuse poolt pakutavate turismitoodete tarbijatena tekitada suuremat huvi Hiiumaa, eelkõige Pühalepa valla, kui väga hea elukeskkonna vastu kuhu võib elama asuda ja oma ettevõtlust alustada või lihtsalt osaleda, investeerida

	<p>juba toimivate tegevuste elavdamiseks, arendamiseks. Eesmärk on just selle läbi tõsta ettevõtlusaktiivsuse ja tööhõive kasvu paikkonnas.</p> <p>Suuremõisa lossikompleksi terviklik väljaarendamine aitab kaasa kogu Hiiumaa turismimajanduse arengule, soodustab väikeettevõtlust luues uusi töökohti ja rikastab Eesti kultuurilugu ühe rikkalikuma mõisakompleksiga.</p> <p>Suuremõisa lossikompleks on atraktiivne pärandkultuuri tutvustav vaatamisväärsus. Võimalik on edasi- ja välja arendada erinevaid võimalusi ettevõtmisteks, mille mõju ulatub erinevatesse valdkondadesse. Kultuur, haridus, meelelahutus, äritegevus. Tekivad võimalused kaasata laiemalt erinevaid ühiskonna sihtrühmi. Koos teiste Hiiumaa atraktiivsete vaatamisväärsustega ( Kõpu tuletorn, Soera talumuuseum, militaarmuuseum, Kärdla sadam, Pühalepa kirik, Reigi kirik ja pastoraat jm.) aitab Suuremõisa lossikompleksi jätkuv arendus kaasa Hiiumaa, kui arvestatava turismissihtkoha väljakujunemisele, mis annab eelduse Hiiumaa kuulumisele üle-eestilise turismissihtkohtade võrgustikku.</p> <p>Seega mõju on ülemaakondlik ja ka üle- Eestiline.</p>
<p><b>Eeldatav tegevustes osalejate ring</b></p>	<p>Pühalepa vald, projekterija, ehitaja, pärandkultuuri spetsialistid ja asjatundjad, tulevased turismiteenuste pakettides osalejad, operaatorid, Hiiumaa Ametikool.</p> <p>Projektiväliselt täiendavate vahenditega külastuskeskusesse taluturu loomisel osalevad Pühalepa valla ettevõtjad.</p>
<p><b>Eeldatavad väljundid ja oodatav tulemus<sup>10</sup></b></p>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Rekonstrueeritud on Suuremõisa lossikompleksi endise juustukoja hoone külastuskeskuseks.</li> <li>2. Koostatud on kultuuripärandi ekspositsiooni kavand ehk projekt, milles sisaldub ka osaline hoone sisekujundus.</li> <li>3. Hangitud on ekspositsiooni väljapaneku inventar.</li> <li>4. Valminud on külastajatele suunatud turismitoodete programm ja turunduskontseptsioon.</li> <li>5. Koostatud on kohalikele käsitöömeistritele suunatud teenuste kava.</li> <li>6. Loodud on valla poolt 9 töökohta ning looakse väikeettevõtjate poolt piirkonda ~ 10 uut töökohta ja palju erinevaid kaudseid töötegemise võimalusi loome- ja kultuuritegelastele.</li> </ol>

<sup>10</sup> Näiteks maja on valmis, piirkonna ettevõtjate tulu on kasvanud, lisandunud on uusi töökohti (sh lisandväärtusega töökohti) jne.

7. Säilivad piirkonnas senise turismisektori töökohad 98 inimesele.

8. Areneb välja teenuste võrgustik, pakkudes Hiiumaa külastajatele terviklikud sihtkoha eripära rõhutavad külastuselamused - turismitooded, mis koosnevad erinevatest toodetest ja teenustest, mida külastaja oma reisi ajal tarbib ja millede pakkujateks on nii avalik kui ka erasektor.

Kuna Suuremõisa mõisakompleks koos oma kõrval- ja karjamõisatega on ulatuslik, nõuab informatsiooni edastamine külastajatele pädevate giide head tööd. Vajadus luua vähemalt 4 giidi töökohta, hästi sobivad noored. Kompleksi administreerimiseks on vaja kahte töötajat. Lisaks kaks abitöölist kes koristavad hoonetes ja selle lähiümbruses. Vaja on ühte infojuhti, kes suunab ja vastab tekkinud küsimustele, mis külastajatel tekivad. Erinevad meelelahutus programmid annavad võimaluse esinejatele tulla esitama oma loomingut, loomeinimestel on head tingimused kontsertide, lavastuste, luuleõhtute jms. korraldamiseks ajaloolises mõisa kompleksis.

Korda tehtud mõisa juustukoja ruumid annavad võimaluse kohapealsetele käsitöö meistrite abil korraldada erinevaid tegevusi (viltimine, klaas mosaiikide valmistamine, maalimine, korvide punumine, köite- ja sõlmede punumine, mõisa juustu valmistamine) kompleksi külastavatele turistidele.

Korrastava hoone juurde kuulub kinnine sisehoov mis samuti saab restaureerimise tööde käigus korrastatud. Selles siseõues saab väga hästi korraldada talu turgu või erinevaid väliüritusi. Suuremõisa ümbruses tegutseb palju väike ettevõtjaid kes oleksid huvitatud oma kodu lähedal Hiiumaa külastavale turistile oma toodangut pakkuma (suitsuliha, juust, kitsejuust, mesi, erinev värske kala, suitsukala, suitsuvorst, juurviljad, puuviljad, maa sees küpsetatud lammas jne).

**On suurenenud Suuremõisa lossikompleksi arengupotentsiaali maksimaalne ärakasutamine.** Tõuseb piirkonnas külastusatraktiivsus eelkõige läbi pärandkultuuri ja loodushariduse turismitoodete ja -teenuste tutvustamise, pakkumise ja vahendamise, külastus- ja vabaajavõimaluste mitmekesistamise, kultuuriliselt ja looduslikult väärtuslike alade eksponeerimise, pärandkultuuri tutvustamise, mis aitab paikkonda tutvustada ja turundada ning selle läbi annab tuge paikkonna ettevõtjatele, eelkõige öko- ja loodustoodetele suunatud väiketegutsejatele jätkusuutlikult tegutseda ja annab julgust uutele alustajatele.

**Hiiumaa külalistel tekib külastuskeskuse poolt pakutavate turismitoodete tarbijatena suurem huvi Hiiumaa, eelkõige Pühalepa valla, kui väga hea elukeskkonna vastu kuhu võib elama asuda ja oma ettevõtlust alustada või lihtsalt osaleda, investeerida juba toimivate tegevuste elavdamiseks, arendamiseks. Selle läbi tõuseb ettevõtlusaktiivsus ja tööhõive paikkonnas.**

Aluseks Pühalepa valla arengukava 2011 - 2020:

Valmisolek tegevuste

## elluviimiseks<sup>11</sup>

<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4281/2201/3051/P%C3%BChalepa%20valla%20arengukava%20aastateks%202011-2020.pdf#>

Väljavõtte arengukavast:

... Vald otsib jätkuvalt võimalusi väikeettevõtjate initsiatiivi toetamiseks ja ettevõtlusvõimaluste laiendamiseks, nähes planeeringutes ette võimalust turismile suunatud infrastruktuuri väljaarendamiseks ja teeninduse rajamiseks Suuremõisa lossi hoonetekompleksi baasil.

- Suuremõisa lossikompleksi kuuluva, Pühalepa valla omandis oleva, endise juustukoja tiibhoone rekonstrueerimiseks (restaureerimiseks) on koostatud põhiprojekt koos kõigi eriosadega (19.august 2013. a. Töö nr.13-35)
- Pühalepa vallal on olemas oma rahaline osalus ja objekt on vallavolikogu poolt kinnitatud valla eelarvestrateegias kõige prioriteetsemaks objektiks.
- Pühalepa Vallavalitsuse tellimisel on Suuremõisa mõisakompleksile koostatud arengukontseptsioon ERKAS -e poolt Siseministeeriumi ja EAS-i kaasfinantseerimisel, teostatavus ja tasuvusanalüüs ning restaureerimiskontseptsioon koos muinsuskaitse eritingimustega.
- Pühalepa vald katab oma eelarvest loodava külastuskeskuse tegevuskulud.
- Suuremõisa on Pühalepa valla üks keskus ja kogu Hiiumaa arvestatav logistiline keskus.

<sup>11</sup> Kas eeltöid on tehtud, tasuvusanalüüs, kuivõrd vallad ja/või linnad on ise valmis panustama jne.



## INFORMATSIOON ARENDATAVA OBJEKTI KOHTA

### ARENDATAVA OBJEKT<sup>12</sup>

Käina tööstusala ja inkubaator (sisuliselt: Käina aleviku tööstusala arendamine II ja III etapp)

Projekt jaguneb 2 tegevuse vahel, mille käivitamise järjekord sõltub sellest kuidas ühe või teise tegevuse eel-lepingud on küpseks saanud.

### ARENDATAVA OBJEKTI KIRJELDUS

#### Arendatava objekti planeeritavad kulud

#### Objekti taust:

Käina aleviku keskmee asub endise EPT (Eesti Põllumajandus Tootmiskoondis) territooriumile rajatud tööstusala, kus tegutseb arvukalt ettevõtteid ning mis katab üle 20% Käina valla töökohtadest, kokku ca 130 konkurentsivõimelise palgaga töökohta.

Käina Vallavalitus soovib kujundada Käina tööstusalast tööstusettevõtete kasvulava ning toetada olemasolevate ettevõtete arengut. Selle nimel kehtestati 2011 a. tööstusala detailplaneering.

Planeeringu kohaselt eraldatakse tööstusala avalikust ruumist (luuakse uus liiklusskeem, mis ei läbi tööstusala, jalakäijatele rajatakse uus tee), arendatakse ala infrastruktuuri (elekter ja side), määratletakse ehitusmahud ja antakse suunad maasuhete korrastamiseks.

2015.a jaanuaris lõppeb EAS projekti „Käina aleviku tööstusala detailplaneeringu põhjaosa realiseerimine“. Projekti investeeringute eelarve oli 431 489 EUR ja selle käigus rajati uus alajaam, veevõtukoht ning eraldati tööstusala põhjaosas jalakäijate liiklus tootmistegevusest.

**Tööstusala arendamine.** 2015 oktoobris investeeris Norra kontsern BioBag International Hiiumaale, ostes ära pika-ajalise koostööpartneri AS Dagoplast. AS BioBag International on komposteeritavate ja biolagunevate toodete arendamise tootmise ja turundamisega üle maailma, omades tütarettevõtteid Norras, Rootsis, Soomes ja USA-s. Aasta käive kontsernil 40 miljonit eurot. Taoline otsus tähendab ühtlasi investeerimisotsust, tuua siia üle tootmist kallimatest piirkondadest ja valmisolekut investeerida tootmise kaasajastamisse. Lisaks soovib ettevõtte tuua siia üle ka müügitöö. Kahtlemata andis oma väikese toe selle otsuse langemisele EAS-i finantseeritud Käina tööstusala arendamise esimene etapp, kus lahendati just elektri probleemid, tehase liiklusohutuse ja tuletõrje

<sup>12</sup> Iga arendatava objekti kohta täidetakse eraldi tabel

veevõtukoha probleem, kindlasti näitas see investorile ka positiivse suhtumise ja toe olemasolu Eestis.

Järgmised investeerimisotsused lähevad käiku siiski peale detailsete plaanide läbimõttlemist, s.h. kinnituse saamist, et tehase laienemiseks on olemas sobiliku infrastruktuuri ja tööjõuga tööstuskrundid. 2 aastat tagasi otsiti võimalust 3000 m<sup>2</sup> tootmispinna rajamiseks, täna on sellest osa võimalik paigutada ostetud AS Dagoplast vabanevatesse hoonetesse. Käina tööstusala arenduse järgmist etappi on oodanud ka kohalikud ettevõtted, kuid kes ei ole suutnud pakkuda kinnitust uute töökohtade loomiseks. Mõlemat osapoolt kokku liites suudetakse tekitada väikene tugi suurinvesteeringu saamiseks ja samas antakse uus arengupulss kohalikule tootmisele.

Projekt koosneb kahest osast: Käina keskasula tööstusala arendamine ja Käina tööstusinkubaatori rajamine.

**Planeeritav kulu 1: Tööstusala arendamise II etapis** soovitakse toetada uute investeeringute ja töökohtade tulekut tööstusalale, rajades sobivate kruntideni valla maadele jääv üldtoetav infrastruktuur: ligipääsud, ohutust tagavad meetmed, side, elektri, veevarustus ja kanalisatsioon. Eeldatav kulu ca 0,6 milj eurot. Täpne investeeringute vajadus ja tööde loetelu selgub projekti faasis, kuna tänane tööstusala planeering vajab kaasajastamist lähtuvalt uutest tootmisvajadustest.

**Planeeritav kulu 2: Tööstusinkubaatori rajamine Käina tööstusalale.**

Planeeritavad pakutavad teenused:

Tööstusinkubaator pakub kompleksteenust, sealhulgas:

1. Nõustamisteenuseid ja koolitusi koostöös maakondliku arenduskeskusega, Sihtasutusega Tuuru, s.h. pakutakse:

- teavet ettevõtlusega seotud teenuste ja toetusmeetmete kohta;
- ettevõtluse baasnõustamist ettevõtlusega alustamiseks;
- starditoetuse eelnõustamist ja nõu äriplaani koostamiseks;
- inkubaatori kasutaja (inkubant) saab kuni 3 aastast arengunõustamist;
- investeerimishuviliste nõustamist;
- osalemist alustava ettevõtja baaskoolitusel;
- osalemist mentorklubis;
- osalemist teabe- ja infopäevadel;

- osalemist täienduskoolitustel;
- osalemist maakondlikes ettevõtjaid kaasavates ühisprojektides;
- abi vajalike teadmiste ja oskustega konsultantide leidmisel.

2. Personali ettevalmistust koostöölepingu alusel Hiiumaa Ametikooliga, kes pakub väikeettevõtja ja raamatupidaja kutse tasemeõpet. Koostöö raames tutvustatakse inkubaatoris kooli õpilastele oma ettevõttega alustamise võimalusi.

Ametikool pakub õpipoisi programmi raames vajalikku erialast väljaõpet alustava ettevõtja/inkubandi töötajatele. HAK on Töötukassa ametlik koolituskaardi koostööpartner ja pakub alustava ettevõtte töötajatele erialast väljaõpet täienduskoolituse raames.

3. Tööstusinkubaator pakub tugiteenusena (*ideaalis*) järgmisi taristuteenuseid:

- klassikalist ettevalmistatud tootmispindasid (kokku ca 300 m<sup>2</sup>) kuni 3 aastaks oma tootmise käivitamiseks;
- olmeruumide (riietus-, pesu- ja puhke/söögi ruumi) ühiskasutusteenust;
- ladu (varustatud tõstukiga ja alusteriividega) ohutusvaru (*safety-stock*) hoidmiseks ning tellimuste mahtude muutlikkusest tulenevate varude ja valmistoodangu hoidmiseks (kokku ca 400 m<sup>2</sup>), see peab kaasa aitama tööstusalal tegutsevate tööstusettevõtete efektiivsuse kasvule (ja uute laomahukate investeringute ligimeelitamiseks).

4. Ettevalmistatud ehituskrunte tööstusalal koos kogu tehnovarustusega edasijõudnud ettevõtjatele.

Juhul kui p. 3 ei ole rahastamiskõlblik PKT meetmete raamis, üritab vald positiivsete eeluuringute korral rahastada seda tegevust omavahenditest ja Leader toel.

Kogu inkubaatori teenuste (sh *safety stock*) nõudluse hindamiseks ja kaasaegse logistilise ja tehnilise lahenduse leidmiseks viiakse *Leader* toel läbi eeluuringud ja koostatakse TTA.

Korrastatakse ligipääsud ja lammutatakse üleliigne taristu. Uuendatakse elektri ja sidevõrk.

Eeldatava kulu ca 0,7 milj eurot.

**Arendatava objekti  
sotsiaal-majandusliku  
mõju ulatus**

Maakonna kogunõudlus ettevalmistatud tööstusalade ja tööstusinkubaatorite järele

Hiiu maakonna ettevõtlusalad asuvad traditsiooniliselt endiste ühismajandite või nende osakondade keskustes või iseseisvusperioodi eelselt tegutsenud ettevõtete territooriumitel.

Hiiu valla olulisemad tööstusalad ja piirkonnad on:

Leigri tööstuspiirkond, eraomand, Kärkla;

Rehemäe tööstusala, eraomand, Kärkla;

Ümarmäe tööstusala, eraomand, Kärkla ja Pühalepa;

Lehtma tööstusala ja sadam, eraomand, Lehtma;

Kõrgessaare sadama tööstusala, avalik ja eraomand, Kõrgessaare;

Lauka tööstusala, eraomand, Lauka;

Villamaa tööstusala. (Sihtasutus Tuuru, 2012, lk 16,17,19).

Lisaks eelpool nimetatutele leidub Hiiu vallas väiksemaid arenduseks sobivaid objekte (endised ja praeguseks kasutuseta tootmis- ja põllumajandushooned).

Käina valla eelisarendatumaks tööstusalaks on Käina keskasula tööstusala ning Vaemla Tootearenduskeskus. Vallal on valmisolek ettevõtlusala lõpuni välja arendada koos inkubaatori rajamisega. Lisaks eelpool nimetatutele on avalikus ja eraomandis arenduseks sobivad tööstusalad:

Nõmmeküla tööstuspiirkond;

Vitsikumäe tööstusala (Käina);

Männamaa tööstusala;

Orjaku sadam;

Hiiu mnt. 1, Käina keskasula tööstusala. (ibid, 17, 19).

Pühalepa valla suurimaks arendusobjektiks on Kärkla vahetus naabruses asuv Paluküla tööstuspiirkond. Teised suuremad tööstusalad on Suursadama tööstusala ja Suuremõisa tööstusala (ibid, 19). Lisaks eelpoolnimetatutele leidub Pühalepa vallas arenduseks sobilikke kasutuseta endisi põllumajandushooneid. Suursadamas on esimesi arendamisalgatusi rakendatud.

Pühalepa valla suurimaks arendusobjektiks on Kärkla vahetus naabruses asuv Paluküla-Lõpe-Ala- Palade tööstuspiirkond, kus uue arendusena endiste tootmishoonete baasil alustab OÜ Hiiu Graanul pelletitootmisega. Teised suuremad tööstusalad on Suursadama tööstusala ja Suuremõisa tööstusala (ibid, 19). Lisaks eelpoolnimetatutele leidub Pühalepa vallas arenduseks sobilikke kasutuseta endisi põllumajandushooneid. Suursadamas, lisaks juba toimivale laevaremondile on endistes ajaloolistes hoonetes arendamisel ka lihatööstus. Ootab käivitumist seisev kalatööstus.

Emmaste valla arendatavateks tööstusaladeks on keskuse tööstuspiirkond (Emmaste), Leisu ja Nurste tööstusalad, Sõru sadam ning Hindu küla (ibid, 19). Lisaks eelpoolnimetatutele on Emmaste vallas arenduseks sobivaid kasutuseta endisi põllumajandushooneid.

Hiiumaal leidub piisavalt ettevõtluseks sobilikke büroopindu, samas puudub väiketootmiseks sobilike kuni 100 m<sup>2</sup> tootmispindade pakkumine. Hetkel pakutavad pinnad on kallid (võrreldes teiste keskustega) ja amortiseerunud, sageli puuduvad pakutavates ruumides küte, elekter, ventilatsioon, nõuetekohased sanitaartingimused.

Samuti puuduvad sobivad ruumid toiduainete väiketootmisega alustamiseks (toiduinkubaator), mille arendamist planeeritakse Leader toetusel.

Nõudlust väiketootmiseks sobivate inkubatsioonipindade järele on keeruline prognoosida, sest hetkel pakkumine puudub. Samas ettevõtjate huvi, mida alustavad ettevõtjad on väljendanud nõustamiste käigus, tootmiseks sobivate pindade vastu olemas. Lisaks metalli-, puidu-, tekstiilitoodete valmistamiseks sobivatele ruumidele on otsitud sobivaid tootmisruume lihatoodete, pagaritoodete, kalatoodete, piimatoodete jt toidutoodete tootmiseks.

Nõudlus ettevalmistatud ettevõtlusalade ja tootmishoonete järele

Hiiumaal puudub tänapäevastele nõuetele vastavate vabade tootmispindade pakkumine. Alustavad ettevõtjad ei ole enamasti suutelised ehitama vajalikke tootmishooneid. Pakutavad tootmishooned on enam kui veerand sajandit vanad ja paljud neist viimased 15 – 20 aastat kasutuseta ja hoolduseta.

Pakkumise puudumine ei võimalda adekvaatselt hinnata nõudlust väikeste u 100 m<sup>2</sup> kasuliku pinnaga tootmispindade järele.

Olemasolevad tööstusalad, pakuvad minimaalset väljaehitatud taristut, kuid uute tööstushoonete ehitamisel on probleemiks pigem tööstuskinnisvara investeringute kõrge riskiaste, investeringute turuväärtus moodustab ligikaudu poole ehitusmaksumuselt (A.

Ilumets 2012). Seetõttu ei piisa ehitatavast hoonest ehitamiseks võetud laenu tagamiseks.

Vajadusest avaliku sektori partnerluse järele annab tunnistust Kärdla sadama paadihoolduskeskuse valmimine 2014. aastal. Hiiu vald võttis eesmärgiks, lisaks Kärdla sadama arendamisele, aidata kaasa või arendada välja teenused Kärdla sadamaalal.

Pigem on nõudlus olemasolevate tööstusalade taristu uuendamise järele ja sedagi ulatuses, mida toetab olemasolevate tööstusalade ja –piirkondade kasutuselevõtt.

#### Vajadus luua uusi ettevõtlusalasid

Küsimuse uue ettevõtlusala loomisest on tõstatanud Käina keskasula tööstusalal tegutsevad ettevõtjad. Peamiseks motiveerivaks teguriks on uue, tänapäevastele tingimustele ja nõuetele vastava kaasaegse tootmishoone väljaehitamine. Käina keskasula tööstusala ei võimalda uue kaasaegse tootmishoone ehitamist oma territooriumile (planeeritud on sinna inkubaatori hoone). Peamisteks takistavateks teguriteks on:

maa kõrge hind;

olemasolev hoonestus;

muinsuskaitsealased piirangud;

omandi killustatus (arvestatava suurusega krundi moodustamiseks on vajalik jõuda kokkuleppele erinevate omanikega).

Võimalike alternatiivsete asukohtadena on Käina valla välja pakkuda naabruses asuv uus Vitsikumäe tööstusala.

Samas on uute tootmishoonete ehitamine aeglane protsess. Peamiseks põhjuseks on tööstuskinnisvara turu puudumine. Kui Hiiumaa ettevõtte soovib endale ehitada uue, tänapäevase ja nõuetele vastava tootmishoone, siis peab ta lahendama järgmised probleemid:

leidma ostja olemasolevale tootmishoonele;

leidma täiendavad tagatised ehituseks võetavale laenule;

leidma ostja uuele tootmishoonele (kui ettevõtlusega seotud riskid peaksid realiseeruma).

Hiiumaa tööstusettevõtted eelistavad laieneda konservatiivselt, sammhaaval, vastavalt turuosa ja tootmismahitude kasvule. Vajadus on välja arendada uus tööstusala Kõrgessaare alevikus. Endise Dagotar kalatehase hoonest pidi investori plaanide järgi saama spaa-hotell (SLÕL Online, 2007), kuid arendusidee seisab. Kõrgessaare aleviku taaselustamise eelduseks on väikeettevõtluse arenguks sobivate

	<p>tingimuste loomine aleviku vahetus naabruses.</p> <p>Hiiu valla arengukava 2014 – 2023 näeb ette Kõrgessaare sadama tööstusala väljaarendamise ja väikelaevade hoolduskeskuse (inkubaator) ehitamise tööstusalale.</p> <p><u>Kogemused ettevõtlusinkubatsiooni osas</u></p> <p>Maakonnas puudub kogemus ettevõtlusinkubatsiooni osas. Samas, arvestades kasvavat avalikku huvi, on teoreetiline vajadus ja soov luua võimalus kohalikele toidutootjatele toiduinkubaatori näol. Tööstusettevõtete mitmekesistamist toetavate tööstusinkubaatorite rajamine oleks eelduseks uute tööstusettevõtete sünnile. Käesoleval ajal puuduvad nii ressurss kui konsensus nimetatud projektide käivitamiseks. Positiivse arenguna on toidutootmise uus algatus käivitumas Suursadama endises söökla hoones.</p> <p>Järgneval perioodil on kavas koostöös Sihtasutusega Tuuru inkubaatorite väljaarendamine Kõrgessaare sadama tööstusalal, Kärđlas ja Käina keskasula tööstusalal (Hiiumaa Omavalitsuste Liit, 2014).</p> <p><u>Käina tööstusala ja inkubaator</u> mõju on ülemaakondlik, kuna loodud on uued inkubatsioonivõimaluse väikeettevõtjatele kogu maakonnast. Samal territooriumil asuva piirkonna suurima ettevõtja Dagoplast töötajaskonnast ligi pool on teiste valdade elanikud. Inkubaatoris jalad alla saanud väike-ettevõtja võib laienemiseks valida mistahes Hiiumaa piirkonna, kus on tema jaoks parim töötajaskond, tootmisbaas, tooraineressurss ja logistika.</p>
<p><b>Eeldatav tegevustes osalejate ring</b></p>	<p>Käina vald, 5-7 ettevõtjat, potentsiaalsed alustavad ettevõtjad</p>
<p><b>Eeldatavad väljundid ja oodatav tulemus<sup>13</sup></b></p>	<p>Tööstusala väljaarendamise II ja III etapp on ellu viidud:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Tööstusala arendamisega on piirkonda toodud uus tööstusinvesteering, mis töötab laienevas turusegmendis (bioplastid), omab kindlat turgu ja loodud stabiilsed uued töökohad.</li> <li>- avatud on ettevõtlusinkubaator;</li> <li>- uuendatud on sellega seonduv elektri- ja sidevõrk ning liiklusskeem;</li> <li>- olemasolevate ettevõtete ettevõtluskeskkond ja arengupotentsiaal vastab tänapäevastele nõuetele ja toetab ettevõtete</li> </ul>

<sup>13</sup> Näiteks maja on valmis, piirkonna ettevõtjate tulu on kasvanud, lisandunud on uusi töökohti (sh lisandväärtusega töökohti) jne.

	<p>arengut;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- alustanud on uued ettevõtteid, mis on kaasa toonud uusi töökohti (vähemalt 25 tk) ja tagatud on seniste töökohtade säilimine naabruskonnas (25tk)</li> </ul>
<p><b>Valmisolek tegevuste elluviimiseks<sup>14</sup></b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Käina valla arengukavas 2014-2020 on tegemist prioriteediga.</li> <li>- Omaosaluseks on vallal vahendid olemas ja arvestatud eelarve strateegiasse.</li> <li>- On tehtud projekti tasuvusanalüüs.</li> <li>- Omavalitsus soetab piirkonnast 2015 a. vähemväärtuslikke ja amortiseerunud ehitisi, et need lammutada ja olla valmis arenduste realiseerimiseks vabanenud maadel.</li> <li>- Algatatakse detailplaneeringu uuendamine kitsaskohtade parandamiseks.</li> </ul>

<sup>14</sup> Kas eeltöid on tehtud, tasuvusanalüüs, kuivõrd vallad ja/või linnad on ise valmis panustama jne.